

V. Hospodářství ČR

Rok 2002 rokem stabilního vývoje při zpomalené dynamice a státní finanční nerovnováze

Konkrétní výsledky ekonomiky v roce 2001 a 2002 indikují vývoj jako pozitivní. Ekonomika po odrazu z recese ve druhé polovině roku 1999 a po obnoveném růstu v roce 2000 přešla na dynamičtější tempo rozvoje. V roce 2002 vlivem recese světového hospodářství se relativně vysoké tempo růstu z předchozího roku jen zpomalilo, nekleslo však k nulovým hodnotám Evropské unie. Výrazněji se začaly prosazovat některé dlouhodobější negativní rysy vývoje, zejména finanční nerovnováha státu a zpomalené, ale stále výrazné pasívum běžného účtu platební bilance.

Charakteristiky vývoje ekonomiky v prvních letech 3. tisíciletí

Roky 2001 a 2002 jsou obdobím, kdy se úroveň ekonomiky měřená hrubým domácím produktem dostala nad úroveň roku 1990. Teprve po deseti letech se tak podařilo vyrovnat útlum ekonomické aktivity způsobený rozsáhlými systémovými (a společenskými) změnami.

Hlavní znaky vývoje hospodářství na začátku druhého desetiletí po roce 1990 lze shrnout v několika nejvýznamnějších bodech:

- Česká republika dokončuje přípravu na vstup do Evropské unie
- úroveň hrubého domácího produktu (HDP) se zvýšila o 5 % a o 6 % je vyšší proti roku 1990
- dynamika ekonomiky byla v roce 2002 nižší proti předchozímu roku, v obou posledních letech však předčila průměrnou dynamiku zemí EU. Úroveň hrubého domácího produktu na obyvatele v ČR ve srovnání s průměrnou úrovní zemí EU se zvýšila proti roku 2000 o 3 procentní body. V roce 2002 se tak odstup snížil na 63 %
- tvorba hrubého fixního kapitálu přes zpomalení v roce 2002 zůstala za oba roky nejvýraznější dynamickou složkou a co do přírůstku jejího objemu byla mimořádným faktorem růstu HDP, především vlivem přílivu přímých zahraničních investic
- nárůst konečné spotřeby domácností se stal převažujícím činitelem přírůstku HDP
- rozhodujícím faktorem dynamického růstu ekonomiky se stala produktivita práce, ale vztah mezi růstem produktivity práce a růstem reálných mezd je pod hranicí vyváženosti
- pasívní saldo obchodní bilance se vlivem pokračující příznivé směnné relace zlepšilo, ale je stále výrazné. Pasívní obchodní bilanci zboží částečně vyrovnávalo aktivum z obchodu služeb, ale to bylo v roce 2002 na úseku turistického ruchu negativně ovlivněno letní abnormální povodní v Praze. O udržení celkové vnější rovnováhy se zasloužil vysoký příliv přímých zahraničních investic
- míra inflace po určitém zrychlení v roce 2001 se znovu v roce 2002 značně zpomalila a vyrovnala se průměrné míře inflace dosahované v zemích EU
- oba roky znamenaly upevnění kursu koruny. V roce 2002 vlivem mimořádného posílení směn-

V. Hospodářství ČR

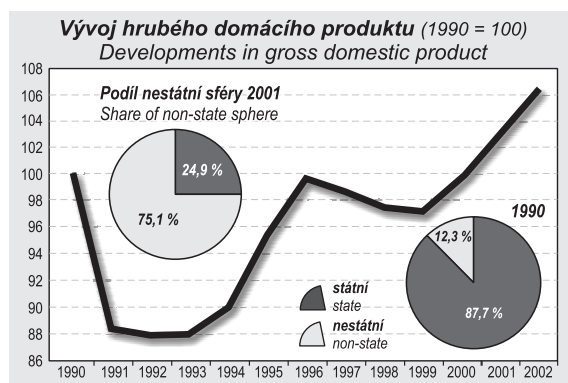
ného kursu koruny k euru došlo k její apreciaci o více než desetinu. Současné posílení směnného kursu koruny bylo příliš vysoké ve srovnání s úrovní a vývojem tuzemské produktivity práce a cenovým vývojem vůči zemím EU i vůči dolarové oblasti

- nízký růst inflace v kombinaci s vlivem směnného kursu trvale udržuje vysokou diferenciaci cenové hladiny vůči zemím EU
- měnový vývoj se vyznačoval předstihem růstu peněžní zásoby před růstem hrubého domácího produktu v běžných cenách, zásadně však vlivem růstu čistých zahraničních aktiv. Nominální a reálné úrokové sazby postupně klesly na nejnižší úroveň od roku 1990
- pasivní saldo státního rozpočtu dosáhlo téměř 46 mld. Kč a poroste výrazně v roce 2003
- nárůst státního dluhu pokračuje ve strmé tendenci jako důsledek amortizace dluhů převzatých státní konsolidační agenturou
- růst nezaměstnanosti pokračoval i v roce 2002. Míra nezaměstnanosti se přiblížila maximu po roce 1990
- životní úroveň se zvýšila, konečná spotřeba domácností vzrostla za dva roky o 8 %. Současně narostla diferenciaci vůči sociálně slabším skupinám obyvatelstva (nezaměstnaní, rodiny s dětmi, důchodci)
- demografický vývoj nadále pokračoval v hlubokých depopulačních tendencích.

Dynamika ekonomiky se v roce 2002 zpomalila

Ekonomická situace a hospodářský vývoj v roce 2002 navázaly na tendence předchozího roku, ale ne všechny podmínky byly tak příznivé jako v roce 2001. V roce 2002 pokračoval nepříznivý konjunkturální vývoj v Evropě. Růst světového HDP se v roce 2001 zpomalil o více než dva body, v tzv. technologickém sektoru došlo ke krizi a stále ještě dozníval dopad výkyvu cen ropy. V Evropě bylo zpomalení růstu HDP téměř obdobné a útlumu se nevyhnul především zahraniční obchod. V roce 2002 se sice projevil ve světě i v Evropě známky určitého zlepšení, ale neměly žádný výrazný charakter. Růst HDP se odpoutal od stagnace, ale přírůstek byl tak malý, že zřetelnější oživení to neznamenovalo. Hlavním nositelem tohoto trendu v Evropě bylo Německo, které je hlavním obchodním partnerem České republiky. Stále nízké jednotkové pracovní náklady a vysoká cenová konkurenceschopnost v ČR sice dokázaly v roce 2002 do určité míry eliminovat vliv nízké dynamiky evropských zemí, ale přesto došlo k výraznému zpomalení až zastavení

Graf č. V/1

dynamiky zahraničního obchodu. Důsledkem málo příznivých vnějších podmínek bylo zpomalení tempa růstu HDP. Na ekonomickou situaci měly nepříznivý vliv katastrofální záplavy v povodí Vltavy a Labe. Ještě před nimi prognostikové doufali pro rok 2002 v přírůstek HDP větší než 3,0 %, reálně však dosáhne tempa 2,0 %. I tak toto tempo růstu bude patřit v Evropě k těm vyšším. Na poptávkové straně ekonomiky hlavním motorem zůstala i po roce 2001 konečná

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/1

Základní charakteristiky vývoje období 1990 – 2002

Basic development characteristics 1990 – 2002

	1990	1995	1999	2000	2001	2002
počet obyvatel (střední stav) v miliónech <i>population (mean) in millions</i>	10,36	10,33	10,28	10,27	10,22	10,17
přirozený přírůstek v ‰ <i>natural growth as ‰</i>	0,1	-2,1	-2,0	-1,8	-1,7	-1,7
hrubý domácí produkt <i>gross domestic product</i>	100,0	95,2	98,0	101,2	104,5	106,3
konečná spotřeba domácností <i>final household consumption</i>	100,0	96,7	106,9	109,4	113,6	119,0
tvorba hrubého fixního kapitálu <i>formation of gross fixed capital</i>	100,0	110,8	116,0	122,2	131,1	132,4
průmyslová výroba <i>industrial production</i>	100,0	76,0	80,0	83,7	91,7	96,0
stavební výroba <i>building production</i>	100,0	93,4	82,0	86,4	94,7	98,5
zemědělská produkce <i>agricultural production</i>	100,0	77,3	73,3	70,0	71,7	69,6
telefonní stanice vč. mobilních v mil. <i>telephone stations incl. mobile telephones in millions</i>	1,1	2,4	5,8	7,2	10,8	12,0
automobily osobní, nákladní, autobusy v mil. <i>private automobiles, trucks, buses in millions</i>	2,7	3,4	4,2	4,2	4,2	4,3
saldo zahraničního obchodu v mld. Kč <i>foreign trade deficit in CZK billions</i>	-13,7	-96,4	-64,4	-120,8	-117,2	-110,0
pracovníci v civilním sektoru národního hospodářství v tis. <i>workers in civil sector of the national economy in thousands</i>	5351,0	5012,0	4760,0	4751,0	4766,0	4760,0
nezaměstnaní (MPSV) v tis. <i>unemployment</i>	-	185,0	488,0	457,0	461,0	500,0
reálná mzda <i>real wages</i>	100,0	99,1	115,1	118,0	122,3	128,2
poměr důchodu k hrubé mzdě v ‰ <i>ratio of pension to gross wage as ‰</i>	52,0	44,0	45,0	46,0	46,0	45,0
výstavba bytů v tis. <i>construction of apartments in thousands</i>	44,6	12,7	23,7	25,2	24,8	27,7

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/2

Dynamika HDP a ekonomická úroveň ¹⁾ GDP dynamics and economic level		1990	1995	1998	1999	2000	2001	2002 ²⁾
Hrubý domácí produkt na 1 obyvatele v b. c. v tis. Kč GDP per capita (CZK thousands)		60,4	133,7	178,6	185,0	193,2	209,8	221,0
	[Směnný kurs Kč/USD] [CZK/USD exchange rate]	18,0	26,6	32,3	34,6	38,6	38,0	30,8
HDP na 1 obyvatele podle směnného kursu v USD GDP per capita for exchange rate in USD		3 366	5 036	5 529	5 335	5 347	5 514	7 145
	HDP na 1 obyvatele v paritě kupní síly (PPP) v USD GDP per capita as PPP in USD	11 261	12 205	13 196	13 557	14 331	15 100	15 500
Úroveň HDP na 1 obyvatele v PPP České republiky a EU-15 % GDP level par capita as PPP for Czech Republic and EU-15 %		-	-	60,4	59,2	59,4	62,4	63,5

Pozn.: 1) výpočty ČSÚ, 2) odhady HN

Note: 1) Czech Statistics Office calculations, 2) HN estimates

spotřeba domácností, která vzrostla o 3,8 %. Za ní zůstává tvorba hrubého fixního kapitálu, která vzrostla o 1,2 %. Růst investic signalizuje, že se ekonomický vývoj odráží od zdravých základů. Na nabídkové straně ekonomiky byl růst tažen zpracovatelským průmyslem a vysokým přírůstkem služeb, zejména v oblasti telekomunikací. Tempo růstu HDP 2,0 % je proti úrovni předpokládané vládou pro rok 2002 o 1,5 bodu nižší a je nižší o 1 bod proti tomu, co vláda s Evropskou komisí vytyčila v tzv. prorůstovém scénáři do roku 2005.

Souhrn hlavních indikátorů a tendencí ekonomického vývoje v roce 2002:

- Zpomalení tempa růstu ekonomického vývoje (HDP) z 3,3 % v roce 2001 na 2,0 % v roce 2002.
- Výrazné snížení míry inflace ze 4,7 % v roce 2001 na 2,0 %, takže se dostala na úroveň tempa spotřebitelských cen v EU. Nízká inflace svědčí o dosavadním rovnovážném vývoji ekonomiky.
- Míra nezaměstnanosti se znovu vyšplhala na 9,8 % a stala se znovu klíčovým ekonomicko-sociálním problémem země.
- Úhrnná produktivita práce vzrostla jen o 2,1 %, je to ale citelně pomalejší růst než nárůst reálné mzdy o 4,5 %.
- Dynamika zahraničního obchodu ze dvojciferných čísel v roce 2001 se v roce 2002 zastavila. Objem vývoje a dovozu v běžných cenách dokonce poklesl, ve stálých

V. Hospodářství ČR

cenách je na úrovni minulého roku. Vliv na výsledný efekt ekonomiky měly znovu příznivé směnné relace jako před rokem. Pasívum salda obchodní bilance a s ním i pasívum běžného účtu platební bilance je na hranici 5 % k HDP, což se považuje za hranici nadměrnosti vnější nerovnováhy.

- Průmyslová výroba po výrazném nárůstu v předchozím roce snížila svoje tempo růstu, ale udržela si je u hranice 5 %. Růst stavební výroby se rovněž proti roku 2001 zpomalil, ale přírůstek byl vyšší než 5 %.
- Měnový vývoj byl charakterizován o něco vyšším tempem růstu peněžní zásoby, jako byl růst HDP v běžných cenách. Současně dále klesly nominální a reálné úrokové sazby na nejnižší úroveň od ekonomické transformace. Pokračovalo zastavení úvěrové emise, proti předchozímu roku byla dokonce nižší.

Tab. č. V/3

Vývoj hrubého domácího produktu ve čtvrtletích (v mld. Kč)

	2001				2002			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV *
HDP v běžných cenách	493,6	547,5	548,9	567,9	528,7	573,7	564,7	587,1
meziroční přírůstek v %	7,9	8,1	9,4	9,4	7,1	4,8	2,9	3,3
HDP ve stálých cenách	360,5	390,7	382,7	381,1	370,5	398,2	388,6	387,8
meziroční přírůstek v %	3,6	3,5	3,3	2,7	2,8	1,9	1,5	2,0

Pozn.: * odhad

Tab. č. V/4

Dynamika hrubého domácího produktu (v mld. Kč)

Gross domestic product (CZK billions)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
HDP v běžných cenách* GDP in market prices	1 680	1 839	1 902	1 985	2 158	2 255
HDP ve stálých cenách* GDP in fixed prices	1 429	1 414	1 421	1 467	1 515	1 545
1995 = 100 1995 = 100	103,5	102,4	102,9	106,2	109,7	111,9
roční přírůstek v % annual increase as %	-0,8	-1,2	0,5	3,3	3,3	2,0
roční přírůstek v běžných cenách annual increase in market prices	113	159	63	83	173	107
roční přírůstek ve stálých cenách annual increase in fixed prices	-11	-15	7	46	48	30

Pozn.: * 1381 mld. Kč v r. 1995
Note: CZK 1381 billion in 1995

V. Hospodářství ČR

- Kurs koruny se nadměrně zpevnil vůči EUR o 12 %. Na vzestup vůči USD o 18 % působil pokles kursu USD proti EUR.
- Ve vývoji finančního hospodaření podniků pokračovaly pozitivní tendence. Klesal počet ztrátových podniků, zlepšil se poměr vlastních a cizích zdrojů a pokleslo předlužení. Podíl zisku k HDP se přiblížil 7 %, což znamená přiblížení se úrovni ziskovosti 7 až 10 % ve vyspělých státech.
- Deficity veřejných rozpočtů nejen pokračují, ale prudce narostly. Veřejný dluh přesáhl hranici 25 %, měřeno k HDP, jeho výše ve srovnání se zeměmi EU zůstává poloviční.

Z výčtu hlavních trendů v roce 2002 je zřejmé, že řada pozitivních tendencí je stále vratká. Vnější podmínky a ekonomická globalizace vyžadují pro malou otevřenou ekonomiku rychlejší přechod na ekonomiku technicky vyspělou. Současná mezera v běžném účtu platební bilance nemusí být trvale překrývána přílivem zahraničního kapitálu. Nárůst konečné spotřeby nelze dlouhou dobu krýt předstihem růstu reálných mezd před růstem produktivity práce. Veřejný dluh prudce narůstá především vlivem ztrát z konsolidační agentury, do níž snad již konečně byly převedeny všechny dubiozní a nedobytné pohledávky a další ztráty z transformačních procesů. Tyto ztráty zůstanou i pro řadu dalších let těžkým břemenem státního rozpočtu. Zahraniční zadluženost dosahuje 35 % v poměru k HDP, což je pod 40procentní hranici tolerované zadluženosti. Impulsy k růstu se výrazně opírají o příliv přímých zahraničních investic (část z nich je reinvesticí zisku tuzemských podniků s převahou zahraničního kapitálu). Tuzemské podniky se zatím nedostávají z fáze, kdy jsou schopné na základě vlastních zdrojů a bez rizika úvěrů dostatečně zajistit perspektivní projekty a svoji budoucnost. Vědecko-technický rozvoj zůstává ze stejného důvodu stále popelkou, ačkoliv investice do něj přinášejí minimálně dvojnásobný efekt než investice ostatní. Míra nezaměstnanosti kolem 10 % je vysoká a jen jiné problémy světové a domácí politiky zastírají naléhavost řešení této ekonomické a sociální slabiny.

Odvětvová a organizační struktura ekonomiky

Do státní sféry koncem roku 2002 patří ještě tři desítky velkých organizací, kde stát vlastní více než polovinu, ale i pro jejich privatizaci jsou připraveny projekty. Vedle toho existuje řada státních, samostatných právních subjektů bez podstatného vlivu na tržní hospodářství, kde má někdy stát nebo obec nezastupitelnou úlohu.

Odvětvová struktura ekonomiky se z roku na rok již výraznějším způsobem nemění. Pokračovala mírná tendence postupného zesilování podílu služeb na tvorbě HDP na úkor jak primární sféry (zemědělství a dobývání paliv), tak sekundární sféry (průmysl a stavebnictví). V roce 2001 a 2002 došlo však vzhledem k rychlému růstu průmyslové výroby k mírnému zvýšení podílu průmyslu na tvorbě HDP. Po poklesu podílu peněžnictví v roce 2000 a 2001 pro jeho celkovou nevyrovnanost, dochází po jeho stabilizaci privatizací a zahlazováním jeho ztrát znovu k jeho vysoké ziskovosti, i když úroková marže je tlačena dolů právě zesilováním kursu koruny.

V současné době se podílí primární sféra na tvorbě HDP 5 %, sekundární sféra 39 % a terciární sféra 56 %. Ve srovnání s podílem terciární sféry vyspělých zemí (kolem 60 %) je u nás tento podíl ještě nižší. (Pozn.: Odvětvová struktura HDP je propočtena ze základních cen, tj. bez daní a finančních zprostřed-

Tab. č. V/5

Podíl nestátní sféry na tvorbě HDP
(z běžných cen v %)

1990	12,3	1996	71,7
1991	17,3	1997	74,7
1992	27,7	1998	77,0
1993	45,1	1999	76,4
1994	64,1	2000	77,3
1995	66,9	2001	79,8
		2002*	80,0

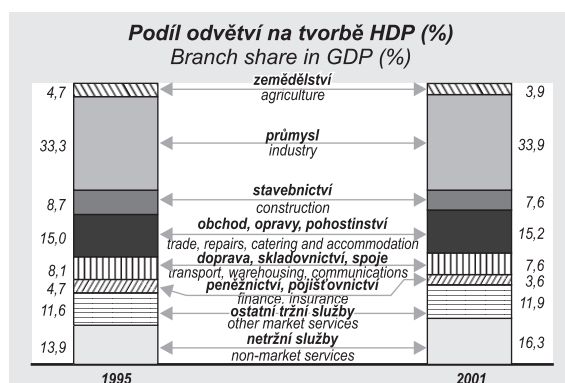
Pozn.: * odhad

V. Hospodářství ČR

Graf č. V/2

kovatelských služeb, které nelze odvětvově třídit.)

Mikroekonomická struktura – její dosavadní změny v mezioborových přesunech a strukturální změny uvnitř oborů – tále neodpovídají požadavkům vysoké efektivity a vysoké kvalifikaci pracovních sil. V roce 2000 až 2002 příliv přímých zahraničních investic v některých odvětvích (obchod) a oborech zpracovatelského průmyslu s hromadnou výrobou vedl k razantnějšímu zvyšování produktivity práce. Dostatečná výrobní kapacita, zastarávající technická úroveň řady oborů a vysoká nabídka pracovních sil se však projevují stále v malém tlaku na růst souhrnné produktivity práce a na změny ve struktuře výroby.

Prognóza na rok 2003 na nejistých předpokladech

Prognózy pro rok 2003 se sestavovaly spíše na základě setrvačného vývoje s nesmělými výhledy, že na západě se hlavní ekonomiky budou dostávat z deprese, že to povede ke zvýšení zahraničního obchodu a pozice české ekonomiky a zahraniční konkurenceschopnosti se dále bude zvyšovat. K reálným současným předpokladům pak patřil relativně vysoký nárůst konečné spotřeby domácností a pokračující silný příliv přímých zahraničních investic. Všechny tyto poměrně pozitivní předpoklady se však opírají o změny, které se nemusí v plné míře naplňovat. Alespoň hlavní z nich, oživení ekonomického vývoje na západě, vzhledem k nám především v Německu, nemusí být reálné nebo alespoň kvantitativně výrazné.

Makroekonomická rovnováha

Rok 2002 nepřinesl ve srovnání s předchozím rokem žádnou významnou změnu ve vnitřní i vnější hmotné nerovnováze, ale výrazné zhoršení ukázal ve fiskální nerovnováze. Jejich hloubka nebyla však relativně taková nebo byla překrývána jinými faktory působícími na vyrovnanost dílčích pozic natolik, že nebránily, ale spíše podporovaly dynamiku rozvoje. Nerovnováhy byly však takového rázu, že by při jejich pokračující a zesilující tendenci mohly rozvoj ekonomiky ohrožovat.

Hlavní činitelé rovnováhy: v roce 2001 v běžných cenách úhrnná agregátní nabídka (HDP + dovoz zboží a služeb) dosáhla 3 356 mld. Kč, zatímco agregátní poptávka (tvorba HDP + vývoz) jen 3 697 mld. Kč. Rozdíl znamenal, že na vyšší (a proti roku 1999 zvýšenou) poptávku domácí ekonomika neměla. Přírůstek domácí nabídky nekryl přírůstek tvorby hrubého kapitálu (přírůstek fixního kapitálu o 49 mld. Kč a zásob o 9 mld. Kč) a přírůstek konečné spotřeby vlády (přírůstek o 27 mld. Kč) a ani na zvýšenou konečnou spotřebu domácností. To se po finanční stránce projevilo jak v zahraniční zadluženosti, tak v zadluženosti státu.

Příliv zahraničního kapitálu byl motorem roztáčeji se ekonomiky. Přírůstek HDP v roce 2001 pro-

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/6

20. 12. 1996		30. 6. 2002	
počet subjektů number of entities	podíl na celku proportion of total	počet subjektů number of entities	podíl na celku proportion of total
právní subjekty včetně fyzických osob zapsané do stat. registru legal entities including natural persons registered in the Statistic Register			
1 468 940	100	2 097 787	100
státní podniky state owned enterprises			
1 886	0,13	1 084	0,05
obchodní společnosti commercial companies			
113 764	8,89	210 600	10,04
akciové společnosti joint-stock companies			
9 255	0,63	14 604	0,70
družstva cooperatives			
6 806	0,47	11 225	0,54
soukr. podnikatelé podnikající podle z. č. 455/91 Sb., zapsaní do stat. registru private entrepreneurs registered in the Commercial Register			
1 103 732	75,14	1 508 880	71,93
zapsaní v obchodním rejstříku registered in the Commercial Register			
15 214	1,04	17 977	0,86
nezapsaní v obchodním rejstříku not registered in the Commercial Register			
1 088 518	74,10	1 490 903	71,07
samost. hospodařící rolníci podnik., podle z. č. 210/91 Sb. zapsaní ve stat. registru Independent farmers			
98 365	6,70	101 392	4,83
zapsaní v obchodním rejstříku registered in the Commercial Register			
63	0,00	58	0,00
nezapsaní v obchodním rejstříku not registered in the Commercial Register			
98 302	6,69	101 334	4,83

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/7

Počet jednotek v registru ekonomických subjektů Number of units in the register of economic entities		vybrané právní formy/selected legal forms			
převážující činnost (kategorie OKEČ) primary activity (OKEC category)	celkem (abs./%) total (abs./%)	soukr. podnikatelé (celkem/zapsaní v OR) private entrepreneurs (total/registered in Commercial Register)	obchodní spol. (celkem/a.s.) commercial companies (total/joint-stock)	družstva cooperatives	státní podniky other business
Zemědělství, myslivost, lesní hospodářství Agriculture, game management, forestry	130 562/6,02	119 238/222	3 767/788	1 664	48
Rybolov, chov ryb, služby v rámci rybolovu Fishing, fish farming, services involving fishing	589/0,03	471/2	76/11	0	0
Dobývání nerostných surovin Mineral extraction	550/0,03	139/9	311/52	3	17
Zpracovatelský průmysl Processing industry	284 056/13,11	248 822/2 436	29 094/2 737	561	206
Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody Production and distribution of electricity, gas and water	1 296/0,06	410/8	585/165	10	29
Stavebnictví Construction	234 189/10,81	203 710/3 223	15 507/785	407	71
Obchod, opravy mot. vozidel a spotřebního zboží Trade, car and consumer goods repairs	647 399/29,87	527 626/10 379	94 618/3 713	56 448	114
Pohostinství a ubytování Catering and accommodation	164 811/4,84	96 417/387	7 637/287	6 156	45
Doprava, skladování, spoje Transport, warehousing, communications	76 312/3,52	68 488/1 207	7 214/389	1 261	25

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/8

Prognóza vývoje ekonomiky MF a prorůstového scénáře na rok 2003
(meziroční přírůstky v %)

	2001		2002		2003	
	MF	Prorůst. scén.	MF ¹⁾	Prorůst. scén. ²⁾	MF	Prorůst. scén. ³⁾
Hrubý domácí produkt	3,7	2,2	2,7	3,0	3,3	5,0
Konečná spotřeba domácností	3,9	1,3	3,6	2,0	3,1	3,7
Tvorba hrubého fix. kapitálu	7,2	2,8	3,7	4,4	4,0	6,0
Inflace	4,7	4,3	2,0	5,0	2,0	3,9
Nominální mzda	8,5	6,3	7,0 ⁴⁾	6,5	5,0 ⁴⁾	6,5
Reálná mzda	3,6	1,9	4,9 ⁴⁾	1,5	2,9 ⁴⁾	3,1
Produktivita práce	3,0	3,3	2,6 ⁴⁾	3,2	3,2 ⁴⁾	4,6
Míra nezaměstnanosti (průměr)	8,9	12,8	9,9	12,8	10,3	10,8
Saldo běž. účtu plat. bil. v % HDP	-4,6	-0,8	-4,2	0,4	-4,1	0,7
Schodek veř. rozp. v % HDP	-7,5	-1,1	6,0	1,8	-6,0	-2,1

Pozn.: 1) při předložení návrhu státního rozpočtu na r. 2002, 2) Evropské komise a vláda ČR z konce roku 1999, 3) průměr 2003 - 2005, 4) odhad HN

Tab. č. V/9

Makroekonomická rovnováha (v mld. Kč b. c.)
Macroeconomic balance (CZK billions)

	1999	2000	2001	1. – 3. čtvrtletí 2002
domácí poptávka¹⁾ domestic demand ¹⁾	1 927	2 052	2 217	1688
konečná spotřeba domácností final household consumption	1 007	1 060	1 141	883
konečná spotřeba vlády²⁾ final government consumption ²⁾	386	403	430	316
hrubá tvorba kapitálu gross formation of capital	534	589	646	489
domácí nabídka (HDP)³⁾ domestic supply (GDP) ³⁾	1 897	1 957	2 122	1611
rozdíel difference	-30	-95	-95	-77

Pozn.: 1) započtena změna stavu zásob, 2) včetně neziskových institucí, 3) bez změny stavu zásob
Notes: 1) change in the state of supplies, 2) including non-profit organizations, 3) excl. change in the state of supplies

ti předchozímu roku dosáhl 173 mld. Kč, přírůstek domácí nabídky 41 mld. Kč. Mimořádně vysoký nárůst hrubé tvorby fixního kapitálu v běžných i stálých cenách, ale rovněž zásob se totiž odrazil ve značném oživení domácí poptávky.

V. Hospodářství ČR

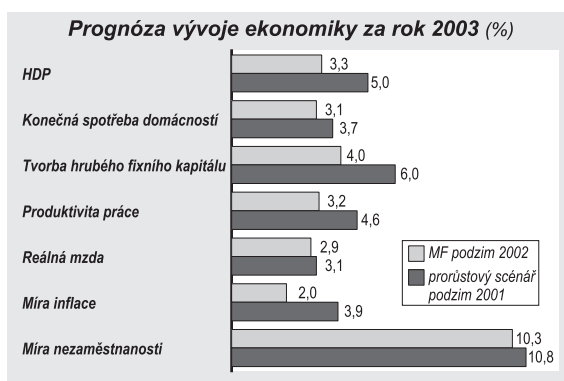
V roce 2002 se situace ve věcné makroekonomické nerovnováze opakovala. Zvýšenou tvorbu zdrojů ovlivňují všechny složky makroekonomické poptávky. Tato tvorba zdrojů však nestačí krýt nižší nárůst tvorby hrubého kapitálu (fixního i přírůstku zásob), ani zvýšení konečné spotřeby domácností. Tempo importu se snížilo, ale rovněž se snížilo i tempo exportu, pasivní obchodní bilance se mírně snížila. Směnné relace v zahraničním obchodě byly příznivé pro ČR jako v předcházejícím roce 2001. Příliv zahraničního kapitálu byl hlavním zdrojem rostoucích investic. Pokračování ve věcné ekonomické nerovnováze neohrožovalo však celkovou rovnováhu a stabilitu. Manko na běžném účtu platební bilance výrazně převyšovalo příliv přímých zahraničních investic. Rostoucí veřejný dluh včetně skrytých a dosud do něj nepromítnutých částek v poměru k HDP byl koncem roku 2002 zhruba na poloviční úrovni než v zemích EU. Je však zřejmé, že nekrytí domácí poptávky domácí nabídkou nelze stále prodlužovat a dokonce zvyšovat.

Zahraníční obchod

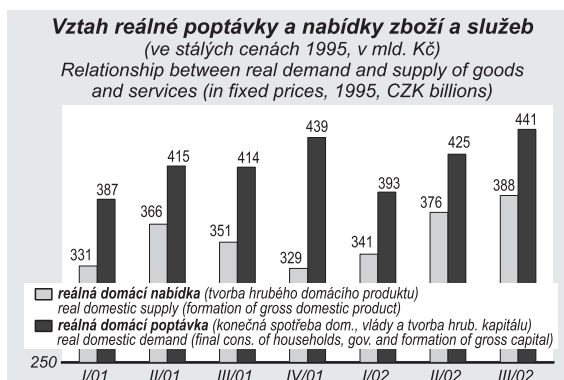
Výměna zboží mezi ČR a ostatním světem se vyznačovala v roce 2002 zpomalením až zastavením růstu v běžných a jen malým zvýšením ve stálých cenách. Zahraniční obchod tak prakticky nulovým způsobem přispíval ke zvýšené dynamice. Ceny dovozní a vývozní klesly zhruba o 10 % a stejně jako v předchozím roce reálné směnné relace (terms of trade) zůstaly pozitivní. Snížení vývozu v běžných cenách bylo nižší než snížení dovozu. Při dlouhodobě absolutně vyšším dovozu než vývozu (v roce 2000 i v roce 2001 o desetinu) se mírně snížilo pasivní saldo bilance zahraničního obchodu. Struktura vývozu i dovozu se dále měnila ve prospěch skupiny strojů a dopravních prostředků. Teritoriálně pokračovalo vyšší sepetí s vyspělými ekonomikami a až příliš velké s Německem.

Zahraniční obchod byl v roce 2002 ovlivněn recesí na rozhodujících vývozních trzích, především v zemích EU. Pokles vývozu i dovozu se odrazil v poklesu obratu v běžných cenách zhruba čtyřmi body.

Graf č. V/3

Graf č. V/4

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/10

Zahraniční obchod a jeho zbožívá struktura Foreign trade

	1998	1999	2000	2001	1.– 10.2002
Vývoz / Exports					
mld. Kč běž. cen CZK billions – market prices	834	908,8	1 121,2	1 269,6	1 016,1
meziroč. přírůstek v % year-on-year increase as %	17,7	9,2	23,4	13,2	-4,1
Dovoz / Imports					
mld. Kč běž. cen CZK billions – market prices	915,0	973,2	1 244,2	1 386,3	1 091,8
meziroč. přírůstek v % year-on-year increase as %	7,9	7,5	27,6	11,4	-5,1
Saldo – mld. Kč běž. cen Deficit – CZK billions – market prices	-80,3	-64,4	-123	-116,7	-74,7
Vývoz (podíly v %) / Exports (as %)					
zeměd. a potravinářské zboží agricultural goods and foodstuffs	4,6	3,8	3,8	3,5	3,0
– surov., polotov. a chem. výrobky – raw materials, semi-finished and chemistry	40,9	39,2	39,1	36,8	35,5
stroje a dopravní prostředky machinery and vehicles	41,2	43,2	44,5	47,4	49,9
průmyslové spotřební zboží industrial consumer goods	13,3	13,8	12,6	12,3	11,6
Dovoz (podíly v %) / Imports (as %)					
zeměd. a potravinářské zboží agricultural goods and foodstuffs	6,1	5,6	4,9	4,6	4,4
– surov., polotov. a chem. výrobky – raw materials, semi-finished products, chemistry	43,3	42,3	44,5	43,1	41,8
stroje a dopravní prostředky machinery and vehicles	39,5	40,4	40,2	42,2	42,6
průmyslové spotřební zboží industrial consumer goods	11,1	11,7	10,4	10,1	11,2

V. Hospodářství ČR

Konkrétně v běžných cenách vývoz poklesl o 4 %, dovoz o 5 %. Při poklesu světové výměny zboží v tomto roce se míra zapojenosti do světové výměny zboží spíše zvýšila. Míra otevřenosti české ekonomiky se mírně snížila, když při růstu HDP v běžných cenách o 4,9 % obrat zahraničního obchodu podle odhadu klesl. Obrat zboží přesáhl 2,7 biliónu Kč. Pasivní saldo zahraničního obchodu ze 116 mld. Kč v roce 2001 se mírně snížilo na 110 mld. Kč v roce 2002.

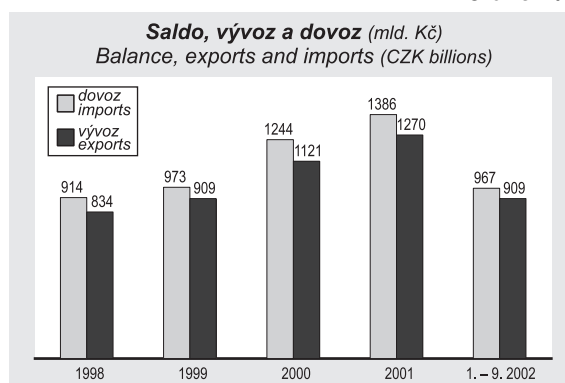
V komoditní struktuře v běžných cenách v roce 2002 při vývozu vzrostl podíl strojů a dopravních prostředků o 2 body na 49 %, mírně se snížil vývoz spotřebního průmyslového zboží na 12 %. Téměř o 1 bod na 36 % se snížil stále ještě vysoký podíl vývozu surovin, polotovarů a chemických výrobků. Podíl vývozu potravinářského a zemědělského zboží pokračoval v sestupné tendenci na něco málo přes 3 %. Přes snížení cen ropy a dalších surovin se mírně zvýšil podíl dovážených surovin, polotovarů a chemických výrobků na 42,5 %, udržel se podíl dovážených potravin pod 5 %, u průmyslového zboží se podíl mírně zvýšil k 11 %. Podíl dovážených strojů zůstal na 42 %. Aktivní saldo při směně zboží se zvýšilo u průmyslového spotřebního zboží, do výraznějšího aktivního salda začíná narůstat směna strojů a dopravních prostředků k více než 45 mld. Kč, výrazně se zhoršuje aktivní saldo u průmyslového zboží i u polotovarů. Zhoršilo se pasivní saldo u dováženého potravinářského zboží, ale mimořádně se zlepšilo proti roku 2001 vlivem cen ropy a některých surovin pasivum u paliv. Zvýšilo se pasivní saldo u chemikálií a dosáhlo 75 mld. Kč.

Významně ovlivňuje saldo obchodní bilance aktivní zušlechťovací styk, podmínovaný jak volnými kapacitami, tak levnou pracovní silou. V roce 2000 mimořádně vzrostlo jeho aktivní saldo (především s Německem) na 114 mld. Kč, v roce 2001 se částečně snížilo na 106,4 mld. Kč, v roce 2002 se sice dále snížilo, ale stále dosahuje zhruba 100 mld. Kč. Bez tohoto salda by celkové pasivum ze zahraničního obchodu dosáhlo 200 mld. Kč. Na objemu vývozu se hodnota zušlechtěného zboží podílí téměř jednou třetinou.

V teritoriální struktuře i v roce 2002 pokračovalo posilování orientace na státy s vyspělou tržní ekonomikou. Jejich podíl na vývozu ČR přesahuje 75 %, z toho EU činí 69 %, u samotného Německa se snížil z 39 % na necelých 37 %. Dolarová oblast a země s přechodovou ekonomikou včetně Společenství nezávislých států jsou relativně slabým partnerem. Na Slovensko směřuje jen 7,7 % celkového vývozu. V dovozu podíl EU činí 61 % (z toho v rámci zušlechťovacího styku 20 %), země s přechodovou ekonomikou a SNS se podílejí včetně vlivu dovážené ropy více než 18 %, z toho Slovensko 5,2 %. Z rozvojových zemí a ze zemí se státní ekonomikou včetně Číny více dovážíme, než vyvážíme. Pasivní saldo obchodní bilance s nimi dosáhlo -85 mld. Kč. Saldo se zeměmi SEDVO bylo aktivní zhruba +40 mld. Kč, se SNS pasivní -25 mld. Kč. Díky zušlechťovacímu styku bylo saldo se SRN aktivní kolem 50 mld. Kč. Se Slovenskem docílila ČR aktivní saldo 25 mld. Kč.

Cenový vývoj v zahraničním obchodě i v roce 2002 pokračoval jako v příznivém roce

Graf č. V/5

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/11

Zahraniční obchod ČR podle skupin zemí (podíly v %)
Czech foreign trade by country groups (as %)

	vývoz exports		dovoz imports	
	2001	1.– 9. 2002	2001	1.– 9. 2002
státy s vyspělou tržní ekonomikou advanced market economy	74,0	75,2	71,5	70,2
rozvojové země developing countries	3,3	3,5	5,4	7,1
evropské země s transform. ekonomikou (včetně SNS) european states with in transition (including SNS)	20,9	20,7	19,9	18,2
ostatní země (státní ekon.) other states (state-controlled economies)	1,8	0,6	3,2	4,5

Tab. č. V/12

Vývoj cen a fyzického objemu zahraničního obchodu (prům. rok 1994 = 100)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
index cen vývozu	107,8	108,3	114,1	119,0	118,5	123,2	123,3
index cen dovozu	105,8	106,7	111,5	109,2	110,6	117,9	115,4
reálná směnná relace (roční)	101,1	101,5	102,2	109,0	107,1	104,5	106,4
index fyzického objemu vývozu	115,3	121,0	135,8	152,8	167,1	198,1	225,0
index fyzického objemu dovozu	126,3	141,9	154,0	168,1	175,7	212,3	241,2

2001 celkově neutrální. Na směnné relace zahraničního obchodu měl příznivý vliv cenový vývoj ve výměně živočišných a rostlinných olejů a mírně i u polotovarů, strojů a dopravních prostředků a různých hotových výrobků. V ostatních skupinách zboží, tj. v potravinářském zboží, v minerálních palivech a v chemikáliích se směnné relace vyvíjely v neprospěch české ekonomiky.

Zahraniční platební vztahy

Platební bilance v roce 2002 navázala na pohyb platebních vztahů v předchozím roce. Na běžném účtě pokračovalo pasívní saldo obchodní bilance, snížilo se aktivní saldo bilance služeb (vliv povodní na snížení turistiky), narůstalo pasívní saldo bilance výnosů (odliv dividend, úroků do zahraničí) a aktivní saldo běžných převodů (transfery bez protihodnoty jako dary, penze, příspěvky apod.). Pasívum na běžném účtě především vlivem rostoucího pasíva obchodní bilance dosáhlo 2,5 mld. USD (v roce 2001 2,7 mld. USD). V měně Evropské měnové unie v roce 2001 pasívum dosáhlo 2,5 mld. EUR, v roce 2002 téměř 2,3 mld. EUR.

V 1.–3. čtvrtletí 2002 na běžném účtě dosáhlo pasívum –2,8 mld. USD (v předchozím roce ve stejném období –1,5 mld. USD). Na finančním účtě vzniklo za 1.–3. čtvrtletí aktivní saldo 10 mld. USD, při-

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/13

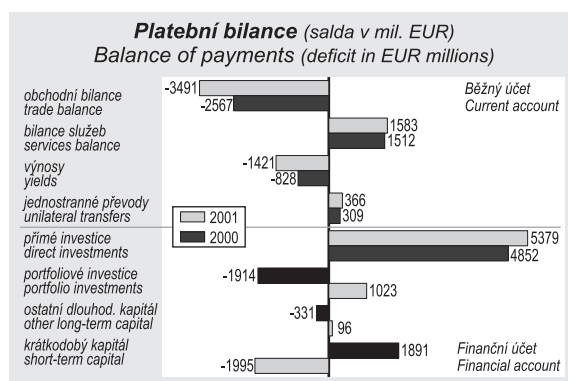
Platební bilance (saldo), devizové rezervy, hrubá zadluženost (v mld. Kč)
Balance of payments (deficit), currency reserves, gross debt (CZK billions)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1.– 3.2002
Běžný účet <i>Current account</i>	-116,5	-101,9	-40,5	-50,6	-104,9	-99,8	-84,6
obchodní bilance <i>trade balance</i>	-159,5	-144,0	-84,0	-65,8	-120,8	-116,7	-56,6
bilance služeb <i>services balance</i>	52,2	55,9	61,9	41,5	54,6	58,0	24,1
bilance výnosů <i>balance of yields</i>	-19,6	-25,1	-35,1	-46,7	-53,0	-58,9	-61,7
běžné převody <i>current transfers</i>	10,4	11,3	16,7	20,4	14,4	17,8	9,6
Kapitálový účet <i>Capital account</i>	0,0	0,3	0,1	-0,2	-0,2	-0,3	-0,1
Finanční účet* <i>Financial account*</i>	113,6	34,3	94,3	106,6	148,1	153,3	308,8
přímé investice <i>direct investments</i>	34,6	40,5	115,9	215,7	190,8	183,3	231,3
portfoliové investice <i>portfolio investments</i>	19,7	34,4	34,5	-48,3	-68,2	34,9	17,0
ostatní investice <i>other investments</i>	59,3	-40,6	-56,1	-60,9	26,9	-64,9	-67,1
Saldo chyb, kursové rozdíly <i>Error balance, exchange differences</i>	-19,6	11,2	8,7	1,2	-11,4	-14,0	-12,4
Platební bilance úhrnem <i>Total payment balance</i>	-22,5	-56,0	62,6	57,1	31,6	67,2	211,7
Devizové rezervy v mld. USD <i>Currency reserves in USD billions</i>	16,1	14,3	16,9	18,6	19,4	21,2	27,9
z toho ČNB <i>of which CNB</i>	12,4	9,8	12,6	12,8	13,1	14,5	23,8
Hrubá zadluženost v mld. USD <i>Gross debt in USD billions</i>	20,8	21,4	24,0	22,6	21,6	21,7	-

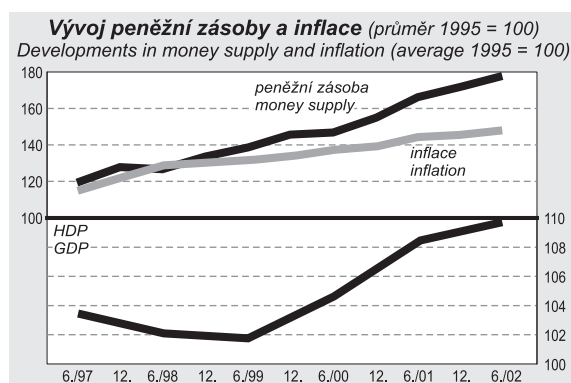
Pozn.: * vč. finančních derivátů
 Note: * including financial derivatives

V. Hospodářství ČR

Graf č. V/6

Graf č. V/7

tom z čistého přílivu přímých investic 8,5 mld. USD. Za celý rok 2002 příliv přímých investic dosáhl téměř 10 mld. USD, takže znovu aktivní saldo finančního účtu výrazně otočí platební bilanci do aktivní polohy. Devizové rezervy v ČR se za 1.–3. čtvrtletí zvýšily o 7 mld. USD. Koncem roku 2001 dosáhly kolem 28 mld. USD, přičemž devizové rezervy ČNB koncem roku činily 23 mld. USD.

Saldo běžného účtu platební bilance k HDP naznačuje zdravý chod ekonomiky – mezinárodní mezní uznávanou hranicí je –5 %. Za rok 1999 byl poměr –2,7 %, za rok 2000 –5,2 %, za rok 2001 –4,6 %, v roce 2002 –4,8 %.

Hrubá zahraniční zadluženost koncem roku 2000 činila 808 mld. Kč, tj. 21,4 mld. USD, v roce 2001 již jen 787 mld. Kč, tj. 21,7 mld. USD, v roce 2002 dosáhla 19 mld. USD. (Na vyjádření v USD měly značný vliv kursové změny koruny vůči USD.) U ní se za mezní hranici považuje poměr 40 % k HDP.

Tento poměr ČR do roku 2000 překračovala, v roce 2001 klesl pod tuto hranici na 36,5 % a v roce 2002 se dále snížil na 35 %. Dluhová služba z dlouhodobých závazků ve směnitelných měnách činila v roce 2001 132 mld. Kč, z toho na jistínách 99 mld. Kč, na úrocích 33 mld. Kč. V roce 2002 celková dluhová služba vzrostla na 148 mld. Kč, v dalších letech má prudce klesat. Investiční pozice ČR má výraznou tendenci narůstat do pasivního salda, zejména v posledních letech. V roce 1996 pasivní saldo v poměru k HDP představovalo –4,4 %, v roce 1997 –6,4 %, v roce 1998 –6,4 %, v roce 1999 –5,8 %, v roce 2000 –9,7 %, v roce 2001 –11,5 %, v roce 2002 –12,5 %.

Měnový vývoj

Růst peněžní zásoby, který je monetárním indikátorem množství peněz v ekonomice a signalizuje potenciál cenové hladiny, v roce 2001 proti předchozím pěti letům výrazně zesílil a dosáhl 12% přírůstku, v roce 2002 dosáhl 6,5 %.

Růst čistých zahraničních aktiv byl ovlivňován v roce 1997 a v roce 1998 přílivem spekulativního

V. Hospodářství ČR

zahraničního kapitálu. Od roku 1999 a zejména v posledních dvou letech přílivem přímých zahraničních investic a portfoliových investic. Čistá zahraniční aktiva se od roku 1997 zvýšila do konce roku 2002 o 610 mld. Kč, zatímco domácí úvěry přetrvávají i v roce 2002 v sestupné tendenci. V roce 2001 a 2002 značnou část domácích dříve klasifikovaných úvěrů převzal na sebe vládní úvěr. Vedle přílivu přímých kapitálových vstupů se na vzestupu čistých zahraničních aktiv podílely i úvěry poskytované tuzemskými bankami nerezidentům a nárůst devizových výpůjček podnikového sektoru v zahraničí a snížení zahraničních pasív odlivem likvidního kapitálu komerčních bank na korunové termínované účty do zahraničních finančních ústavů.

Koncem roku 2000 peněžní zásoba dosáhla 1 412 mld. Kč a byla proti předchozímu roku o 5,6 % vyšší, koncem roku 2001 se vyhoupla na 1 596 mld. Kč, tj. o 13 %. Koncem roku 2002 dosáhla 1 700 mld. Kč a zvýšila se o 6,5 %.

Rozhodující složkou peněžní zásoby byly i v roce 2002 termínované vklady, které se na ní podílely zhruba 45 % a spolu s ostatními druhy quasi peněz necelými dvěma třetinami. V roce 2001 a 2002 docházelo jako v předchozích letech k růstu oběživa. Důvěra domácností v bankovní sektor se v roce 2002 upevnila.

Hlavním nástrojem měnové politiky jsou úrokové sazby, přičemž ČNB v souladu s měnovými instrumenty Evropské centrální banky za klíčovou sazbu začala považovat dvoutýdenní reposazbu,

Tab. č. V/14

Vývoj peněžní zásoby a jejích zdrojů * (mld. Kč, konec období)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Peněžní zásoba – M2¹⁾	1 218	1 241	1 338	1 412	1 596	1 700
peníze – M1	445	404	458	488	584	680
oběživo	119	127	158	172	181	210
netermínované vklady	326	277	290	326	403	470
quasi peníze	773	837	890	915	1 012	1 020
termínované korun. vklady	634	673	653	645	742	750
vklad. certif., depoz. směnky	–	26	91	114	113	120
vklady v cizí měně	139	138	146	156	157	150
Zdroje peněžní zásoby:						
čistá zahraniční aktiva	338	425	570	673	801	950
domácí úvěry	1 138	1 080	1 058	1 069	1 012	900
čistý úvěr vládě a FNM	25	33	57	105	237	150
úvěry obch. bank korunové	913	847	825	820	661	650
úvěry v cizí měně	200	200	176	144	114	100
ostatní čisté položky	-259	-264	-291	-330	-216	-150

Pozn.: * aktiva peněžní zásoby (zdroje) se uvádějí zvlášť za rezidenty (právní subjekty se sídlem v ČR) jako čistá domácí aktiva, zvlášť za nerezidenty jako zahraniční aktiva
1) M2 = oběživo, netermínované a termínované vklady, certifikáty apod., vklady v cizí měně

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/15

Měnové politické nástroje ČNB*
CNB Currency instruments

	datum date	sazba (%) rate (%)	datum date	sazba (%) rate (%)	datum date	sazba (%) rate (%)	datum date	sazba (%) rate (%)
Diskontní sazba ¹⁾ Discount rate ¹⁾	27.10.1999	5,0	30.11.2001	3,75	26.4.2002	2,75	26.7.2002	2,00
Lombardní sazba Lombard rate	27.10.1999	7,5	30.11.2001	5,75	26.4.2002	4,75	26.7.2002	4,00
Repo sazba (2-týdenní)²⁾ Repo rate (two-week) ²⁾	27.10.1999	5,5	30.11.2001	4,75	26.4.2002	3,75	26.7.2002	3,00
Povinné mín. rezervy z primár. vkladů bank Mandatory minimum reserves	7.10.1999	2,0						

Pozn.: 1) 23. 5. 1997 - 13 %, 14. 8. 1998 - 11,5 %, 27. 10. 1998 - 10,5 %, 23. 12. 1998 - 7,5 %, 12. 3. 1999 - 6,0 %, 3. 9. 1999 - 5,5 %
2) od 23. 2. 2001 - 5 %, od 27. 2. 2001 - 5,25 %, od 30. 11. 2001 - 4,75 %, od 22. 1. 2002 - 4,50 %, od 1. 2. 2002 - 4,25 %
* poslední údaje byly platné k 30. 9. 2002

Note:

1) 23. 5. 1997 - 13 %, 14. 8. 1998 - 11,5 %, 27. 10. 1998 - 10,5 %, 23. 12. 1998 - 7,5 %, 12. 3. 1999 - 6,0 %, 3. 9. 1999 - 5,5 %
2) from 23. 2. 2001 - 5 %, from 27. 2. 2001 - 5,25 %, from 30. 11. 2001 - 4,75 %, from 22. 1. 2002 - 4,50 %, from 1. 2. 2002 - 4,25 %
* latest information valid as of 30. 9. 2002

i když též používá diskontní a lombardní sazbu. Po postupném uvolnění restriktivní měnové politiky od druhé poloviny roku 1998, neměnně uvedené klíčové sazby od konce roku 1999 do konce roku 2001 začaly svědčit o stabilitě měny. V roce 2002 v důsledku zvýšení kursu koruny jak vůči euru, tak později vůči USD začaly úrokové sazby prudce klesat. Sazba povinných minimálních rezerv byla sjednocena s požadavky EU již v říjnu 1999 na 2 %, čímž se uvolnilo tehdy do oběhu kolem 60 mld. Kč. Nastavení úrokových sazeb je otázkou více faktorů: skutečné a předpokládané inflace, vývoje reálných úrokových sazeb, měnového kursu a úrokového diferenciálu vůči nejvýznamnějším zahraničním sazbám.

Celkový stav úvěrů poskytovaných bankami (na rozdíl od úvěrů ve zdrojích peněžní zásoby zahrnuje i úvěry nerezidentům) od roku 1998 klesl. Tento pokles pokračoval v roce 2001 a nezpomalil se ani v roce 2002. Koncem roku 2002 poklesl téměř na 900 mld. Kč. Rozhodující podíl na úvěrové emisi má podnikový sektor, na který připadají tři čtvrtiny z celkového stavu poskytnutých úvěrů. Zástava úvěrů původně vyvolaná nabídkovou stranou úvěrového trhu, tj. bankami, přestala z určité části platit (likvidita bankovního sektoru se v roce 2000 uvolnila a řada bank začala mít dostatek vlastního kapitálu v poměru k rizikovým úvěrům). Problémem však stále zůstává podíl klasifikovaných úvěrů na celkovém úvěrovém portfoliu. Bez Konsolidační banky na konci roku 2001 dosahoval 29,5 % a na úrovni 25 % byl i v roce 2002 (bez konsolidační agentury). Před převzetím klasifikovaných úvěrů do konsolidační

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/16

agentury to bylo 42 %. Postupně se v roce 2001 a 2002 snižovalo riziko z dalšího nárůstu těchto úvěrů. Na straně poptávky řada českých podniků nemůže vstoupit na úvěrový trh, protože nejsou schopny zaručit řádné splácení.

Objem vkladů začal po stagnaci v roce 1999 a jen mírném nárůstu v roce 2000 znovu v roce 2001 a 2002 rychle narůstat. Meziroční přírůstek v roce 1999 činil pouze 0,4 %, v roce 2000 3,6 %, v roce 2001 15,8 %, v roce 2002 celých 6 %. Na celkovém objemu vkladů se podílí obyvatelstvo dvěma třetinami.

Vývoj úrokových sazeb pokračoval od roku 1998 v sestupné tendenci, a to jak u depozit, tak u úvěrů. Dávnou minulostí (1998) byl vysoký až 10% úrokový diferenciál ve vztahu k zahraničí, který přitahoval miliardy spekulativního kapitálu. U úvěrů se průměrná úroková sazba z 11,5 % koncem roku 1998 snížila na 7,0 % koncem roku 2001 a koncem třetího čtvrtletí roku 2002 dokonce na 6,1 %. U nových úvěrů poklesla úroková sazba ze 6,3 % koncem roku 2001 již na 4,6 % koncem třetího čtvrtletí 2002. U vkladů klesla sazba ze 7,3 % na 3,0 % koncem roku 2001 a klesla na 2,2 % a dál koncem roku 2002.

Kurs koruny a inflace

V roce 2002 kurs koruny nejprve významně posílil až o 12 % vůči EUR a současně se zmíněným zeslabením kursu dolaru vůči EUR zesílil kurs koruny až téměř o čtvrtinu vůči dolaru. Na pozici kursu koruny měl výrazný vliv příliv přímých zahraničních investic a očekávání jejich pokračujícího přílivu. Značnější zpevnění koruny, než se očekávalo a než odpovídalo zvýšení produktivity práce, oslabilo cenovou konkurenceschopnost českého vývozu.

Reálný efektivní kurs koruny (vážený kurs koruny podle za-

Vývoj úvěrové emise a vkladů (mld. Kč)
Credit issues and deposits (CZK billions)

	1998	1999	2000	2001	31. 7. 2002
Úvěry celkem Total credits	1 153	1 120	1 093	996	914
Meziroč. přírůstek v % Year-on-year increase (as %)	1,0	-2,8	-2,4	-6,5	-17,2
v tom: korunové of which: CZK	897	870	867	826	779
v cizí měně in foreign currency	255	251	226	171	135
Nově čerpané úvěry Newly utilized loans	1 457	1 565	1 433	1 559	1 044
Vklady Deposits	1 195	1 200	1 243	1 440	1 655
Meziroč. přírůstek v % Year-on-year increase (as %)	1,6	0,5	3,6	15,8	-5,5

Tab. č. V/17

Vývoj kursu koruny (roční průměry)
CZK exchange rate (annual average)

	CZK/DEM	CZK/USD	CZK/EUR
1995	18,52	26,55	-
1996	18,05	27,14	-
1997	18,28	31,71	-
1998	18,33	32,27	-
1999	18,86	34,60	36,88
2000	18,21	38,59	35,61
2001	17,43	38,04	34,08
I – VI/02		31,52	31,08
VI – IX/02		30,75	30,25
12. 12. 02		30,68	31,16

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/18

Vývoj inflace celkem a čisté inflace

(přírůstek v % proti předchozímu roku)

Inflation overall and net inflation (increase as % of previous year)

	1998	1999	2000	2001	2002 ¹⁾
spotřebitelské ceny consumer prices	10,7	2,1	3,9	4,7	2,0
čistá inflace net inflation	5,7	0,7	3,0	3,7	1,0

Pozn.: 1) odhad HN – prosinec

Note: 1) HN estimate – december

začaly zřetelněji působit na sblížování cenových úrovní. Cenová hladina, která byla v roce 1998 na 36,5 % vůči SRN a na 41,5 % vůči USA – inflace u nás byla v roce 1999 a v roce 2000 jen o něco vyšší při slábnutí kursu – se v posledních dvou letech začala zlepšovat. Nastoupení cesty k postupnému narovnání relací cenových úrovní je významným úkolem hospodářské a měnové politiky.

Mezi vnitřní kupní silou a vnější kupní silou koruny je v České republice stále mimořádně velký rozdíl, typický spíše pro méně rozvinuté země. ERDI (Exchange Rate Deviation Index), tj. poměr mezi

stoupení měn v zahraničním obchodě) byl v roce 2000 proti roku 1995 o 16 % vyšší, ačkoliv došlo k pronikavému snížení inflačního diferenciálu mezi ČR a vyspělými ekonomikami v roce 1999 a 2000. V roce 2001 se tento indikátor opět zvýšil, aby se v roce 2002 při neočekávaně nízké inflaci zvýšil. Odhadem se to projevilo za poslední dva roky v jeho vzestupu o 20 %. Posílení kursu koruny a současný nárůst inflace

Tab. č. V/19

Cenový vývoj (přírůstek v % proti předchozímu roku)

Price development

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002 ¹⁾
spotřebitelské ceny consumer prices	8,8	8,5	10,7	2,1	3,9	4,7	2,0
ceny průmyslových výrobců industrial prices	4,8	4,9	4,9	1,0	4,9	4,3	-0,5
ceny stavebních výrobců construction prices	11,2	11,3	9,4	4,8	4,1	4,3	3,8
ceny zemědělských výrobců agricultural prices	8,2	3,4	2,3	-11,7	9,2	12,0	-3,2
ceny nákladní dopravy freight traffic prices	7,8	8,5	11,6	3,8	2,6	3,9	1,4
ceny spojových výkonů communications services	6,1	14,3	8,1	9,1	6,6	0,6	-4,5
ceny podnikatelských služeb business service prices	15,1	11,4	7,0	0,6	0,8	2,0	0,0
cenový deflátor HDP GDP price deflator	9,7	6,5	11,0	2,3	0,9	4,6	2,8

Pozn.: 1) odhad HN

Note: 1) HN estimate

V. Hospodářství ČR

směnným kursem a paritou kupní síly v roce 1999, dosahoval při srovnání se zeměmi OECD 2,431 (parita kupní síly – Purchasing Power Parity – porovnává hodnotu spotřebního koše ve dvou měnách). V roce 2000 zhruba zůstal na stejné úrovni, v roce 2001 se mírně zlepšil, v roce 2002 se zlepšil výrazně, ale stále je horší než v zemích s nižší produktivitou práce. Riziko cenového šoku při vstupu ČR do EU je však stále velmi citelné.

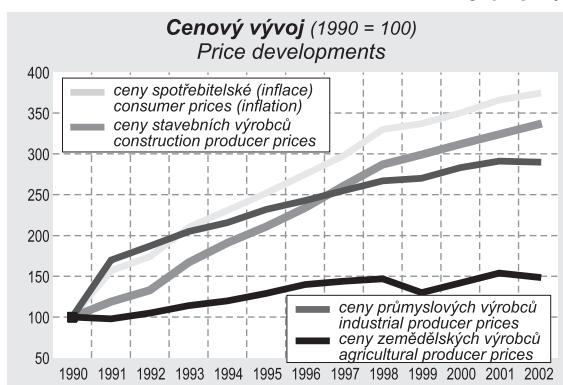
V roce 2002 cenový vývoj překvapil i odborníky. Míra inflace se zvýšila o necelá 2,0 %. Příčinou tohoto velmi nízkého nárůstu bylo mezi jiným zastavení deregulace cen a pokračující pokles dovozních cen, ovlivněný výrazným posílením kursu koruny. Při nízké míře inflace ceny průmyslových a zemědělských výrobců zůstaly dokonce pod úrovní roku 2001, vzrostly ceny stavebních prací, spojových výkonů a podnikatelských služeb.

Veřejný dluh a státní rozpočet

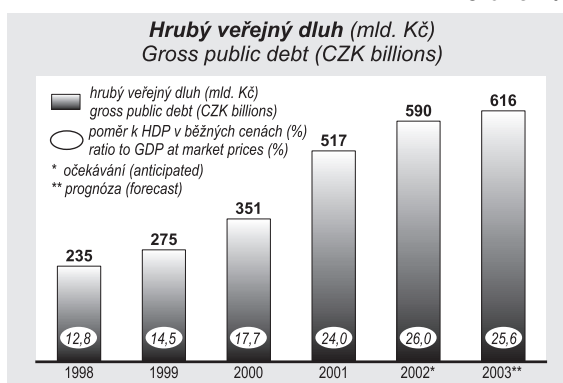
Koncem roku 2002 veřejný dluh, tj. dluh státu a jeho fondů a dluh obcí, překročil 590 mld. Kč. Současně je stát garantem dalších dnes již jasně nesplacitelných závazků, které v nejbližších letech do státního dluhu přejdou. Tyto závazky, proti nimž nestojí žádná reálná aktiva, podle odborníků dosahují kolem 300 mld. Kč. Nesplacitelné závazky územní samosprávy nejsou známy (garance za úvěry apod.), ale mohly by se pohybovat mezi 5 až 10 mld. Kč. Celkem dnes jsou veřejné rozpočty zatíženy veřejným dluhem a nesplacitelnými závazky zhruba 900 mld. Kč.

Přes snahu o fiskální transparentnost, kterou se daří zajišťovat teprve v posledních dvou třech letech, nebyly dosud předloženy odpočty, které by zřetelně rozklíčovaly důvody nárůstu veřejného dluhu po roce 1990 (ke konci roku 1993 činil státní dluh 159 mld. Kč). Na první pohled příčinou tohoto veřejného dluhu je státní rozpočet a místní rozpočty. Věcným důvodem je převážně dlouhodobý

Graf č. V/8

Graf č. V/9

V. Hospodářství ČR

dluh vzniklý z transformace. Jen z malé části se na něm podílejí ztráty a splácení zahraničních závazků státu před rokem 1990 a operace státního a místních rozpočtů, které lze označit jako finanční nevyrovnanost z hospodaření státu a samosprávných územních celků a které byly dodatečně Poslaneckou sněmovnou schvalovány nad rámec rozpočtových výdajů (nemocnice v Afghánistánu apod.).

V roce 2002 státní dluh narostl z titulu části rozpočtu nazývaného operace státních finančních aktiv o 49 mld. Kč, z toho 45 mld. bylo krytí ztrát České konsolidační agentury a 2,5 mld. Kč splácení úroků ze státních dluhopisů. Přímé státní záruky dosáhly ke konci roku 2002 331 mld. Kč, nepřímé pro Českou exportní banku a Exportní pojišťovnu 160 mld. Kč. V roce 2003 dosáhne státní dluh 615 mld. Kč a při odhadu dluhů místních rozpočtů bude veřejný dluh činit 700 mld. Kč. Podle dosavadního průběhu by se měl státní dluh zvýšit do roku 2005 na 725 mld. Kč, takže pak by veřejný dluh mohl dosáhnout více než 850 mld. Kč.

Ve vztahu k HDP v roce 1998 činil veřejný dluh 13,8 %, v roce 1999 14,5 %, v roce 2000 17,7 %, v roce 2001 24,0 %, v roce 2002 dosáhne 26,0 %. V mezinárodním srovnání se zeměmi EU je toto za-

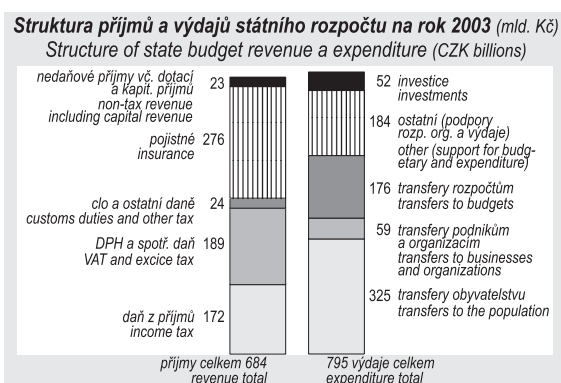
Tab. č. V/20

Příjmy a výdaje veřejných rozpočtů v mld. Kč (konsolidované)
Public budget revenue and expenditure CZK billions (consolidated)

	1999	2000	2001	2002 (oč.)	2003 (proj.)
Příjmy (bez splátek) Revenue (excluding repayment instalments)	743	781	853	910	924
v tom: daňové příjmy of which: tax revenue	688	721	782	831	841
z toho pojist. soc. zab. of which: social security insurance	271	287	318	340	340
nedaňové příjmy non-tax revenue	47	50	58	74	74
kapitálové příjmy capital revenue	9	10	10	74	74
Výdaje (bez půjček) Expenditure (excluding loans)	755	843	905	977	972
z toho: dotace fin. inst. of which: fin. inst. subsidies	30	27	82	271	266
úroky interest	20	21	22	24	24
transfery obyvatelstvu transfers to the population	372	399	430	467	467
kapitálové výdaje capital expenses	103	116	121	149	149
Saldo Balance	-12	-62	-52	-67	-48

V. Hospodářství ČR

Graf č. V/10

tížení nízké, ale znamená již i tak značnou dluhovou zátěž. V roce 2002 úroková zátěž (kolem 7 %) dosáhla necelých 40 mld. Kč. Pokud HDP v běžných cenách nedosahuje nárůstu sedmi procent, vzrůstá tato dluhová zátěž i reálně.

Saldo veřejných rozpočtů, o které veřejný dluh pravidelně ročně narůstá, činilo bez čistých půjček, tj. v podstatě bez příjmů a výdajů z transformačních procesů (prodeje státních podniků), v roce 1999 –52 mld. Kč, v roce 2000 –87 mld. Kč, v roce 2001

–160 mld. Kč a v roce 2002 přesáhlo –190 mld. Kč. Bez čistých půjček dosáhlo v roce 2002 saldo všech veřejných rozpočtů –8,4 % HDP. Čisté příjmy z privatizace představovaly v roce 2001 5,0 % HDP. Byly převážně určeny pro ekonomiku, nikoliv pro krytí ztrát z transformačních procesů, resp. na oživení bankovního sektoru. V roce 2002 saldo bez čistých půjček dosáhlo necelých 9 % HDP a v dalších dvou až třech letech ještě může narůstat. Až v dalších letech po dokončení privatizace přestane mít soustava veřejných rozpočtů možnost zajišťovat část svých příjmů z tzv. čistých půjček, bude deficit veřejných rozpočtů podstatně vyšší (pokud se s tím fiskální politika nevyrovná), než jsou 3 % HDP podle maas-trichtských dohod.

Tab. č. V/21

Příjmy a výdaje státních a místních rozpočtů (v mld. Kč)

	1998	1999	2000	2001	2002 oček.	2003 návrh
státní rozpočet – příjmy	537,4	567,3	586,2	626,2	705,0	684,1
DPH	119,4	138,3	145,9	120,3	118,0	121,2
spotřební daně	67,8	73,1	70,9	65,7	68,9	67,5
daň z příjmu právnických osob	51,1	51,3	52,3	70,1	76,9	81,8
daň z příjmu fyzických osob	36,3	35,1	34,7	77,3	82,1	90,6
ostatní daně včetně silniční	17,5	19,5	19,9	11,6	12,9	14,4
clo	13,6	12,0	13,6	10,0	9,8	9,6
nedaňové příjmy dotace	27,7	16,0	26,4	27,9	73,7	22,5
pojistné soc. zabezpečení	203,9	210,9	222,2	242,3	258,5	275,5
státní rozpočet – výdaje	566,7	596,9	632,3	693,9	750,7	795,4
sociální dávky	222,8	238,0	256,1	293,3	293,5	307,4
z toho důchody	165,4	177,9	186,8	200,1	213,7	225,9
investice	50,5	59,0	60,9	51,4	53,5	51,8
saldo	-29,3	-29,6	-46,1	-67,7	-45,7	-111,3
podíl výdajů státního rozpočtu na HDP (%)	31,1	32,0	32,2	27,5	33,4	32,2
místní rozpočty – příjmy	161,8	194,8	190,3	195,0	238,3	.
místní rozpočty – výdaje	160,3	176,4	192,7	206,2	247,1	.

V. Hospodářství ČR

Fiskální politika při sestavení státních rozpočtů byla pro roky ve třetím tisíciletí i při ekonomickém růstu determinována dopady transformačních nákladů, výdaji s restrukturalizací ekonomiky a rostoucím podílem mandatorních výdajů (výdaje určené na základě již dříve schválených zákonů). Státní rozpočet v roce 2001 skončil vyšším deficitem, než byl schválen. Schválený deficit činil 49 mld. Kč, ve skutečnosti dosáhl 68 mld. Kč. Důvodem byly mimořádné a dodatečné výdaje především na úhradu ztráty Konsolidační banky z roku 1999 ve výši 36 mld. Kč a úhrada škod za sucho ve výši 4 mld. Kč a náhrady za „kampeličky“ ve výši 6 mld. Kč, na druhé straně byl deficit částečně omezen vyššími daňovými příjmy. V roce 2002 byl schválený rozpočet s deficitem 46 mld. Kč dodržen. Důvodem bylo pomalejší tempo růstu HDP, než se očekávalo, a překročení mandatorních výdajů o 6 mld. Kč a mimořádné dodatečné výdaje ve výši 15 mld. Kč. V příjmech nebyla splněna DPH ani spotřební daň, překročena byla daň z příjmu právnických osob.

Příjmy státního rozpočtu 2003 podle předloženého návrhu mají dosáhnout 684 mld. Kč, výdaje 795 mld. Kč, což znamená schodek 111 mld. Kč. Příjmy se proti roku 2002 snižují o 3,0 %, v příjmech se počítá se stejným daňovým zatížením. (Bez příspěvku na sociální pojištění, které je v zemích EU mimo rámec rozpočtu, má Česká republika nižší daňové příjmy vyjádřené poměrem k HDP.) Výdaje vzrostou o 4,8 %. Sociální výdaje zůstanou prakticky na stejné výši jako v roce 2002 stejně jako investice, o 15 mld. Kč (o 12 %) vzrostou výdaje na ztráty z transformačních procesů. Ve výdajích hlavní složku tvoří mandatorní výdaje. Vzhledem k zahrnování sociálního zabezpečení do rozpočtu tvoří transfery obyvatelstvu 41 % výdajů, investiční výdaje 6,5 %, neinvestiční transfery ostatním veřejným rozpočtům a příspěvkovým organizacím 22 %. Nejvyšší přírůstky státních prostředků v roce 2003 ve srovnání s rozpočtem na rok 2002 jsou určeny: na vzdělávání o 10 %, na výzkum a vývoj o 30 %, na obranu o 10 %, na zemědělství o 17 %, na vodní toky o 77 % a na všeobecné hospodářské záležitosti o 35 %.

Místní rozpočty skončily v roce 2002 vyšším záporným saldem, než se očekávalo. Při příjmech 238,3 mld. Kč byly vynaloženy výdaje 247,1 mld. Kč, takže výsledným saldem bylo -8,8 mld. Kč.

Základní faktory ekonomického vývoje

Tvorba hrubého fixního kapitálu

Snaha zajistit dynamický rozvoj ekonomiky vedl v minulých osmi letech ke snaze zajistit příliv zahraničního kapitálu ve formě investic. Příliv zahraničního kapitálu se realizoval ve formě tzv. přímých zahraničních investic a ve formě portfoliových investic, ale i ve formě ostatního dlouhodobého i krátkodobého kapitálu. Skutečně efektivní příliv kapitálu, specificky do investic zpracovatelského průmyslu se daří v důsledku investičních pobídek teprve v posledních dvou třech letech. Současně ovšem celkově tento příliv indikuje i nerovnovážný vývoj věcné ekonomiky a makroekonomické stability. Na část potřebných investic tuzemská ekonomika nestačí vytvořit vlastní zdroje nebo je kryt pře-

Tab. č. V/22

Míra investic a hrubých domácích úspor (podíly v % HDP)

	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002
hrubá tvorba kapitálu	34,0	32,8	30,1	27,8	29,7	30,0	28,9
domácí úspory	30,4	26,7	27,8	26,5	25,0	26,0	26,0
převis v bodech	3,6	6,1	1,9	2,0	4,7	4,0	2,9

V. Hospodářství ČR

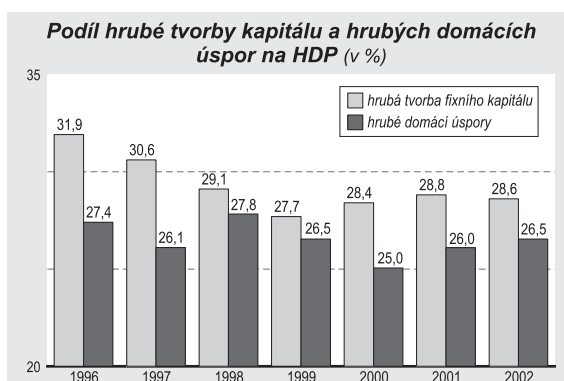
visem vývozu. V roce 2000 až 2002 byla míra hrubých domácích úspor (HDÚ) podstatně nižší než míra investic (zahrnující jak fixní kapitál, tak změnu stavu zásob). Míra investic v roce 2000 dosáhla 29,7 %, v roce 2001 dále rostla na 30,0 %, v roce 2002 se na 29 % udržel. Diference obou indikátorů v těchto letech ve výši kolem 4 poměrných bodů znamená více než 80 mld. Kč. To se odráží ve značném deficitu běžného účtu platební bilance.

Míra hrubých národních úspor, která ukazuje na krytí kapitálu z domácích úspor, se po své kulminaci v roce 1995 postupně snižovala. Spolu s hrubými národními úsporami kryl hrubou tvorbu kapitálu (fixního a přírůstků zásob) příliv přímých zahraničních investic. Hlavní složkou celkových národněhospodářských úspor byly a jsou úspory domácností, které jsou především využitelné v úvěrových aktivách bank. Na klientských vkladech vč. vkladu v cizích měnách u peněžních ústavů v roce 1995 se podílely 51 %, v roce 1999 72 %, v roce 2000 71 %, v roce 2001 70 % a stejně v roce 2002. Čtyři pětiny těchto úspor tvoří vklady termínované a jsou tak hlavním zdrojem úvěrování. U podniku polovinu vkladů tvoří zůstatky na běžných účtech a další peníze „na viděnou“. Míra úspor domácností, daná podílem na disponibilním důchodu od roku 1996, trvale klesala, zejména klesla v roce 2000 na 10,8 % jako odraz na zvýšený sklon ke spotřebě a na pokles úrokových sazeb. V roce 2001 odložená spotřeba domácností vzrostla na 11,5 %, v roce 2002 na 11,5 % zůstala.

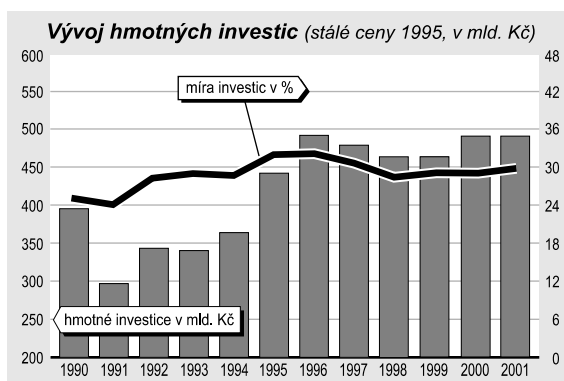
Hrubý fixní kapitál v běžných cenách dosáhl v roce 2001 610 mld. Kč, v roce 2002 již 620 mld. Kč. Na hrubém domácím produktu se výdaje na hrubý fixní kapitál podílely 28 %. Měřeno ve stálých cenách byly výdaje na hrubý fixní kapitál v roce 2002 proti roku 1990 vyšší o 32 %.

V procesu restrukturalizace ekonomiky sehrává od roku 1998 významnou úlohu příliv přímých zahraničních investic. Podrobnější údaje naleznete dále v části Zahraniční investice.

Graf č. V/11

Graf č. V/12

V. Hospodářství ČR

Výzkum a vědecko-technický vývoj

Počet pracovníků ve vědecko-technickém vývoji a výzkumu v roce 2001 dosáhl 71,8 tis. osob, proti předchozímu roku se zvýšil o 18,3 tis. osob. Tento stav je neúměrný pro zajišťování konkurenceschopnosti ekonomiky a pro jistotu dynamického vývoje. Proti stavu v roce 1990 se navenek jeví uvedený

Tab. č. V/23

Výzkum a vývoj

	pracovníci (k 31. 12. v tis.)	neinvest. výdaje (v mld. Kč)	invest. výdaje (v mld. Kč)
1990	105,9	10,8	1,6
1991	76,5	13,5	1,7
1992	57,2	12,2	2,3
1993	40,2	11,1	1,2
1994	38,7	11,2	1,8
1995	47,5	12,4	1,6
1996	49,6	14,0	2,3
1997	52,1	16,9	2,6
1998	51,2	20,1	2,7
1999	52,7	20,8	2,8
2000	53,5	23,1	3,4
2001	71,8	25,2	3,1

stav již na 70 %, ale ve skutečnosti je o málo vyšší než čtvrtinový. V roce 1990 se do počtu pracovníků vědecko-výzkumné základny počítali ti, kteří převážně v tomto oboru pracovali, v roce 2001 (a v předchozích letech) jsou započítáváni všichni, kteří v ní pracují i jen na část své pracovní doby. Při přepočtu stavu na plné pracovní úvazky věnované výzkumu a vývoji by představovalo osazenstvo u větších výzkumných organizací v roce 2000 jen 24,2 tis. osob, v roce 2001 sice o 10 % více, ale stále jen 26,1 přepočtených pracovníků. Z uvedených 26 tisíc plných pracovních úvazků připadlo 57 % na výzkumníky, 31 % na technický personál a 12 % na další pomocný personál. Vysokoškolské vzdělání mělo 38 %, vědeck-

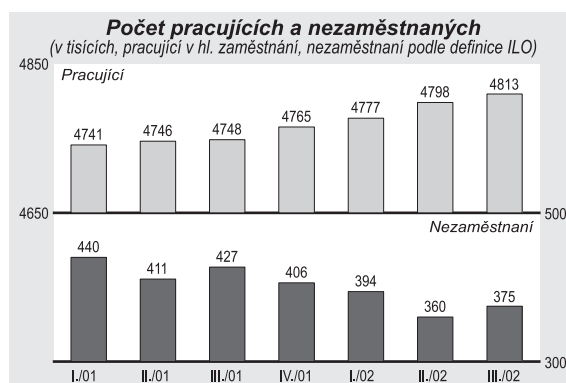
ou kvalifikaci 21 % pracovníků. Z přepočteného stavu pracovalo ve výzkumu a vývoji na vysokých školách 20 %, v podnikovém sektoru 51 % a ve vládním sektoru 29 % pracovníků. Výdaje na výzkum a vědecko-technický rozvoj, měřeno podílem z HDP, jsou ani ne poloviční proti zemím EU. Podíl všech výdajů na HDP v roce 2001 dosáhl 1,29 %, státních v roce 1995 0,37 % HDP, v roce 2000 0,52 %, v roce 2001 0,55 %. Investiční a neinvestiční výdaje v roce 2001 dosáhly 28,3 mld. Kč, z toho státní 12,4 mld. Kč.

Ekonomická aktivita, trh práce

Ekonomická aktivita obyvatelstva byla v ČR v mezinárodním srovnání stále vysoká a má tendenci klesat. Míra ekonomické aktivity, tj. poměr pracovní síly (zaměstnaných a nezaměstnaných) k počtu obyvatel nad 15 let v roce 2002 dosáhla 59,7 %. Ke snižování míry ekonomické aktivity dochází, ačkoliv věková hranice odchodu do důchodu se prodlužuje. Snižování míry ekonomické aktivity je důsledkem stárnutí obyvatelstva. Růst počtu nezaměstnaných se v roce 2000 zastavil a začal klesat. V roce 2001 v prvním pololetí v poklesu pokračoval, aby se ve druhé polovině tohoto roku tendence obrátila a pokračovala v růstu i v roce 2002. Podle statistik úřadů práce se u nich hlásilo o práci koncem roku 1995 153 tisíce nezaměstnaných, v roce 1998 již 387 tisíc, v roce 2000 457 tisíc, v roce 2001 462 tisíce

V. Hospodářství ČR

Graf č. V/13

a v roce 2002 500 tisíc nezaměstnaných. Míra nezaměstnanosti se zvýšila na 9,8 %. Statistické šetření, které definuje nezaměstnaného podle mezinárodních kritérií ILO (mezi nezaměstnané se počítají i ti, kteří měli během šetření jakýkoliv pracovní příjem), udává nižší počet nezaměstnaných. Koncem roku 2001 410 tisíc, koncem roku 2002 380 tisíc.

Počet zaměstnaných osob po roce 1990 celou řadu let klesal, od roku 1999 se podařilo udržet zaměstnanost zhruba na stejné úrovni. Podle definic ILO a statistických šetření dochází v posledních letech k nárůstu zaměstnanosti.

Nezaměstnanost v republice se vyznačuje vysokou územní diferenciací. Severozápadní Čechy (Ústecký kraj) a Moravskoslezský kraj i po poklesu trpí mimořádně vysokou nezaměstnaností s průměrnou mírou nezaměstnanosti přes 15 %. V Praze a okolí je malá a v některých dalších okresech, především jižních Čech, je nezaměstnanost třetinová ve srovnání s regiony s nejvyšší nezaměstnaností.

Dynamický vývoj ekonomiky posledních let a program národního boje s nezaměstnaností se zasloužily o vytváření nových pracovních míst, především v konjunkturálně se vyvíjejících odvětvích průmyslu jako gumárenský a plastikařský průmysl, v elektrotechnickém průmyslu, ve výrobě strojů a zařízení a ve výrobě dopravních prostředků. Relativně vysoká kvalifikace pracovní síly je jednou z příčin zájmu zahraničních investorů o investování v ČR. V polovině roku 2002 mělo z celkového počtu zaměstnaných 13,2 % plné vysokoškolské vzdělání, 35,8 % středoškolské s maturitou, 43,5 % střední odborné a jen 7,5 % základní vzdělání. Úroveň vzdělání zaměstnaných osob se z roku na rok zvyšuje. Postavení v zaměstnání se ustálilo. Podnikatelé se zaměstnanci se podíleli na počtu pracujících 4 %, podnikatelé bez zaměstnanců s pomáhajícími členy rodiny 12 %, zaměstnanci vč. členů produkčních družstev 84 %. Podle klasifikace zaměstnání připadalo ze 100 pracujících na vedoucí, řídící a na vědecké a odborné duševní pracovníky 17 osob, na technické, zdravotnické a pedagogické pracovníky 19 osob, na nižší administrativní a provozní pracovníky 21 osoba, na kvalifikované dělníky, řemeslníky a výrobce, opraváře i obsluhu strojů 35 osob a na pomocníky a nekvalifikované pracovníky 8 osob.

Rozhodující část pracujících je zaměstnána v průmyslu, a to necelá třetina. Obchod a pohostinství se podílejí na zaměstnanosti 17 %. Jen 3,9 % pracujících je v současné době zaměstnáno v zemědělství. (Jejich podíl byl ještě před sto lety určující a rozhodující a před padesáti lety poloviční z počtu pracujících.) Ze sta pracujících nacházelo zdroj obživy ve stavebnictví 9, v dopravě a spojích 8, ve službách podnikům, ve službách s nemovitostmi a ve vědě a výzkumu více než 5, ve školství 6,6, ve zdravotnictví 6,3, ve veřejné správě 6. V roce 2002 vzrostl počet zaměstnaných osob v průmyslu, ve školství, v obchodě, v pohostinství a ubytování, v dopravě a telekomunikacích, ve službách pro podniky. Poklesl ve veřejné správě a v ostatních veřejných a sociálních službách.

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/24

Pracující v civilním sektoru národního hospodářství (tis.)
Workers in the civil sector of the national economy (thousands)

	1990	1995	1999	2000	2001
celkem <i>total</i>	5 351	5 012	4 760	4 751	4 766
zemědělství <i>agriculture</i>	553	257	189	169	161
lesnictví <i>forestry</i>	78	55	43	41	38
průmysl <i>industry</i>	2 025	1 628	1 533	1 510	1 521
stavebnictví <i>construction</i>	403	450	402	392	370
obchod a pohostinství <i>trade and catering</i>	614	890	861	891	901
doprava a spoje <i>transport and communications</i>	371	355	350	347	348
služby podnikům, nemov., výzkum <i>services to businesses, real estate, research</i>	382	389	402	416	434
školské <i>education</i>	317	322	301	298	296
zdravotnictví <i>healthcare</i>	280	262	266	265	268
veřejná správa <i>public administration</i>	96	162	178	186	189
peněžnictví, pojišťovnictví <i>finance, insurance</i>	28	85	87	86	83

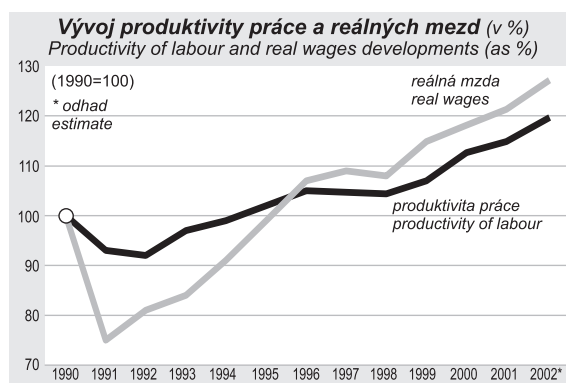
Charakteristiky ekonomické výkonnosti

Produktivita práce, reálné mzdy a průměrné mzdy, jednotkové pracovní náklady

V mezinárodním srovnání je úroveň produktivity práce v ČR stále nízká. Při přecenění HDP směnným kursem (tak se vlastně jeví při mezinárodní výměně zboží) se odhaduje její úroveň na pracovníka ve srovnání se SRN na 35 %. Při přecenění HDP paritou kupní síly by bylo srovnání příznivější, ale stále by se pohybovalo mezi 60 až 68 %. V roce 2002 trend ve vývoji produktivity práce na pracovníka navázal na vyšší tříprocentní tempo předchozího roku a produktivita práce se zvýšila o 2,1 %, když předtím v roce 1997 až 1999 se v průměru ročně zvyšovala o 1 %. Celková výkonnost ekonomiky v letech 1997 až 1999 klesala při současném ještě vyšším poklesu počtu pracovníků. Rok 2000 a 2002 tuto tendenci

V. Hospodářství ČR

Graf č. V/14

zvrátil s tím, že došlo k oživení hospodářství a část pracovníků uvolňovaných z neefektivních výrobních našla uplatnění v produktivnějších výrobních. Rostoucí poptávka v exportu, oživení investiční výstavby a poptávky průmyslu po produktech sektoru služeb spolu s rostoucí poptávkou obyvatelstva a vlády po specifických službách (vnitro, školství) znamenala zvýšení HDP a pokles nezaměstnanosti. Počet pracovníků v ekonomice se však v roce 2000 ještě mírně snížil, v roce 2001 vzrostl, aby znovu v roce 2002 mírně poklesl. Na růst národněhospodářské produktivity práce působil v roce 2001 a 2002 jen růst HDP, růst počtu pracovníků ji mírně přibrzdzoval. Růst produktivity práce byl jen v některých odvětvích ovlivněn modernizací a racionalizací.

Základní ekonomický vztah mezi růstem produktivity práce a růstem reálných mezd od roku 1995 do roku 1999 včetně byl negativní z hlediska upevňování ekonomické rovnováhy. V roce 2000 oživení ekonomiky a pokračující pokles počtu pracovníků vedl k zřetelnějšímu růstu produktivity o 3,5 %. V roce 2001 se růst produktivity práce udržel na 3 %. V roce 2002 se zpomalením dynamiky dále zpomalil. V obou posledních letech výrazně rostly nominální mzdy a ekonomický vztah mezi růstem reálných mezd a růstem produktivity práce se dostal do rozporné polohy. V roce 2001 při růstu nominálních mezd o 8,5 % a i při oživé inflaci o 4,7 % činil růst reálných mezd 3,6 % a byl vyšší, ale stále únosný ve vztahu k nižšímu růstu produktivity práce. V roce 2002 vzrostly nominální mzdy o 7 %, inflace při růstu o 2,2 % jej srazila na přírůstek reálných mezd jen na 4,9 %. Při růstu produktivity práce o 2,1 %

Tab. č. V/25

Vývoj produktivity práce a mezd

	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002
produktivita práce v HPD							
- rok 1990 = 100	101,3	106,2	106,3	109,1	112,9	116,2	118,6
předchozí rok = 100	104,3	101,1	100,1	102,6	103,5	103,0	102,1
průměrná nominální mzda (1990 = 100)	248,7	325,5	355,7	385,5	410,8	445,5	476,7
reálná mzda							
- rok 1990 = 100	98,7	109,3	108,0	114,5	117,3	121,5	126,8
předchozí rok = 100	108,7	101,9	98,7	106,1	102,6	103,6	104,9
produktivita práce (předchozí rok = 100)							
v průmyslu	108,2	105,7	105,1	102,4	109,0	105,4	108,2
ve stavebnictví	106,9	99,7	100,4	95,5	107,0	111,6	107,9

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/26

Finanční hospodaření ve větších podnicích

	1996	1997	1998	1999	2000	2001
počet jednotek	4 996	4 808	4 679	4 460	4 272	4 278
v tom: ziskových	2 990	2 903	3 112	2 943	3 151	3 257
ztrátových	2 006	1 905	1 567	1 517	1 121	1 021
výnosy (mld. Kč)	2 526	2 737	2 989	3 074	3 555	3 765
náklady (mld. Kč)	2 472	2 680	2 915	3 009	3 421	3 621
rent. vlastního jmění (%)	2,17	2,12	2,52	2,18	3,92	3,92
rentabilita nákladů (%)	3,69	3,9	4,99	4,38	9,39	9,62

se vztah mezi oběma ekonomickými veličinami vrátil pod hranici vyváženosti. V roce 2003 by se podle prognóz měl vztah z roku 2002 obrátit. Růst HDP by měl dosáhnout 3,0 %, pokles počtu pracujících by neměl být výrazný a předpokládaný přírůstek nominálních mezd by měl dosáhnout 5 % při 3% růstu inflace. Produktivita práce by se tak zvýšila o 3 %, reálné mzdy o 2 %.

Tab. č. V/27

Rentabilita podniků v % podle odvětví (větší nefinanční podniky)

	z vlastního jmění ¹⁾				z nákladů ²⁾			
	1998	1999	2000	2001	1998	1999	2000	2001
zemědělství	1,52	0,24	0,27	0,27	0,98	1,85	3,11	3,11
lesnictví	1,06	1,92	0,11	0,09	3,33	5,07	4,27	4,07
dobývání nerostných surovin	2,19	1,95	3,45	4,51	2,13	2,03	3,43	3,82
potravinářský průmysl	6,14	10,07	14,80	19,72	1,73	2,79	4,21	5,83
textilní, oděvní průmysl	-0,32	1,67	7,98	4,34	-0,11	1,62	2,94	1,58
dřevozpracující průmysl	10,40	14,12	13,96	8,22	2,51	3,84	3,70	2,19
papírnictví, polygr. průmysl	4,53	-1,84	16,25	16,75	1,98	-0,84	7,85	7,70
chem., farmaceutický průmysl	5,53	1,53	5,65	9,13	3,28	0,87	2,85	4,91
výroba pryže, plastů	17,23	22,43	18,57	15,40	5,77	8,26	6,68	5,17
kamenivo, stav. hmoty	8,77	10,01	13,67	14,20	6,24	7,56	9,80	9,48
výroba kovů, kovové výrobky	1,82	-15,58	-11,46	9,29	0,61	-5,24	-2,67	2,41
výroba strojů	-2,61	-9,28	3,44	5,94	-0,70	-2,47	0,89	1,61
výroba elektr. a opt. přístrojů	17,02	11,83	24,05	8,09	4,67	3,59	5,79	1,79
výroba dopravních prostředků	2,10	-0,14	19,55	21,63	0,38	-0,03	3,30	3,54
elektřina, plyn, voda	7,50	5,15	6,62	8,00	7,77	5,16	7,22	9,03
stavebnictví	3,20	16,02	16,24	20,41	0,57	3,06	3,15	3,80
obchod, opravy	-4,97	-4,26	5,56	11,43	-0,55	-0,53	0,72	1,63
pohostinství, ubytování	-10,91	-3,51	32,21	22,02	-6,11	-1,54	9,49	13,83
doprava	3,09	6,14	-0,09	0,64	3,86	6,91	-0,09	0,60
spoje	11,77	11,81	22,22	7,80	14,67	14,70	19,56	8,39

Pozn.: 1) hospodářský výsledek k vlastnímu jmění, 2) hospodářský výsledek k nákladům

V. Hospodářství ČR

Jednotkové pracovní náklady v jediné charakteristice dávají možnost posoudit kvalitu makroekonomického růstu. Soustřeďují v sobě vliv růstu produktivity práce a úplných nákladů práce (mezd a ostatních náhrad a nákladů na pracovníky). Vyjadřují se jako poměr plných nákladů práce na 1 pracovníka k produktivitě na 1 pracovníka. Vývoj jednotkových pracovních nákladů potřebný jako poměr růstu produktivity práce a růstu reálných mezd ukázal, že do roku 1996 jejich růst ovlivňoval prudký vzestup nominálních i reálných mezd, v roce 1997 až 1999 jejich nárůst mírně poklesem zaměstnanosti ovlivnila především hospodářská recese.

Růst reálných jednotkových nákladů práce snižoval konkurenceschopnost domácí produkce až do roku 2000. Teprve rok 2001 naznačuje, že i při růstu reálných mezd se může trend ve vývoji konkurenceschopnosti ekonomiky zastavit a zlepšit.

Mzdová úroveň v roce 2002 se relativně prudce zvýšila ve všech odvětvích, přičemž v nepodnikatelské sféře (rozpočtové) mzdy vzrostly pomaleji. Průměrná nominální mzda se zvýšila o 7 % proti roku 2001 (ze 14 640 Kč) a dosáhla 15 660 Kč.

Rentabilita podniků

Dynamický vývoj ekonomiky od roku 2000 přinesl s sebou zlepšení finančního hospodaření podniků. Ne finanční organizace se 100 a více pracovníky (jejich počet se postupně snížil z 5000 v roce 1996 na současných 4200) zvýšily své výkony v roce 2001 proti roku 1999 o čtvrtinu v běžných cenách. Při vyšších výnosech než nákladech se zvýšil hospodářský výsledek rovněž o čtvrtinu. Rentabilita nákladů dosáhla v součtu všech velkých ziskových i ztrátových podniků 9,62 %, rentabilita vlastního jmění 3,92 %. V roce 2002 pozitivní tendence v rentabilitě pokračovaly, i když relativně pomalejším tempem. Zlepšení ve finančním hospodaření v posledních dvou letech neodstranilo vážnou situaci řady velkých podniků. Počet ztrátových větších podniků v roce 2002 dosahuje stále jednoho tisíce. Závazky po lhůtě splatnosti se tak u všech velkých podniků pohybují stále na hranici 100 mld. Kč. Pohledávky po lhůtě splatnosti na 150 mld. Kč. Prvotní platební neschopnost, tj. vyšší závazky po lhůtě splatnosti, se vyskytovala zhruba v 1000 podnicích a její objem se stále udržuje na výši kolem 40 mld. Kč. Nejpriznivější hospodářský výsledek ve vztahu k vlastnímu jmění dosahuje výroba dopravních prostředků, pohostinství a ubytování a potravinářský průmysl, kde se rentabilita z vlastního jmění přibližuje 20 %. Naopak mimořádně nízkou rentabilitu má zemědělství, lesnictví a doprava, kde je nižší než 1 %.

Výkony průmyslu, stavebnictví, zemědělství, služeb

Po hlubokém propadu průmyslové výroby ve druhé polovině roku 1998 a v první polovině roku 1999 se začala průmyslová výroba rychle zotavovat. Koncem roku 2000 a v první polovině roku 2001 její tempo růstu začalo dosahovat úrovně kolem 8 %, ve druhé polovině roku 2001 se částečně zpomalilo, ale i v roce 2002 pokračovalo relativně vysokým přírůstkem. Hlavním důvodem růstu na zlomu tisíciletí byla konjunktura na západě a růst vývozu, především do SRN, spojený s posílením výrobních kapacit na základě zahraničních investic. Propad dynamiky na západě v roce 2001 a pokračující recese v roce 2002 prozatím neměly očekávaný negativní dopad na český průmysl. I v roce 2002 se průmyslová výroba přiblížila pětiprocentnímu přírůstku. Zásahu na poměrně slušném růstu výroby za hospodářského útlumu na západě má výroba konkurenceschopných odvětví. Významnou roli v růstu výroby sehrál tzv. zušlechťovací styk, když levná pracovní síla a volné kapacity byly výhodné v kalkulaci západních podnikatelů. Produkce vysloveně orientovaná na tuzemský trh jako potravinářský průmysl docílovala jen nízkých přírůstků výroby. Propad výroby pokračoval v kožedělném průmyslu,

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/28

Vývoj průmyslové výroby (meziroční přírůstky v %)
Industrial production developments (year-on-year as %)

	1998/97	1999/98	2000/99	2001/00	1.–10.02/1.–10.01
průmyslová výroba celkem <i>total industrial production</i>	1,9	-3,1	5,4	6,5	4,7
dobývání nerostných surovin <i>mineral extraction</i>	-5,3	-12,1	9,2	1,6	-0,8
potravinářský průmysl <i>foodstuff industry</i>	-0,1	-0,7	-3,0	0,6	3,5
textilní a oděvní průmysl <i>textile and clothing industry</i>	-1,3	-13,0	11,9	2,1	-2,8
kožedělný průmysl <i>leather industry</i>	-19,4	-4,2	-19,9	-18,2	-25,5
dřezpracující průmysl <i>timber industry</i>	-2,4	2,7	15,3	5,5	5,8
papírenský a polygrafický průmysl <i>paper and polygraphy industry</i>	9,9	0,7	1,6	1,1	2,8
koksování, raf. a zpracování ropy <i>coking, oil refining and processing</i>	-14,8	-13,1	-1,3	20,2	3,9
chemický a farmaceutický průmysl <i>chemicals and pharmaceutical industry</i>	3,7	-1,4	-2,3	3,2	0,7
gumárenský a plast. průmysl <i>rubber and plastics</i>	12,0	10,1	15,5	11,6	16,9
průmysl skla, keramiky a stav. hmot <i>glass, ceramics and building materials</i>	2,0	2,3	5,3	4,1	3,5
výroba kovů a kovodělných výrobků <i>metal production and metalworking products</i>	-3,9	-12,2	-3,2	4,2	-1,5
výroba strojů a zařízení <i>production of machines and equipment</i>	3,7	-5,9	9,8	17,2	1,5
výr. elektrických a optických přístrojů <i>production of electrical and optical instruments</i>	45,1	22,8	11,6	29,5	31,5
výroba dopravních prostředků <i>production of vehicles</i>	7,4	-5,4	18,4	2,8	2,5
výroba elektřiny, plynu, vody <i>production of electricity, gas and water</i>	-0,7	-3,8	7,0	1,3	1,1

V. Hospodářství ČR

který cenově při vývozu nestačil konkurovat východoasijským výrobcům. Dlouhodobá evropská krize hutního průmyslu postihla i českou výrobu kovů a kovodělných výrobků, takže v roce 1999 se některé předlužené podniky tohoto odvětví dostaly do situace vyžadující strukturální zásah do výroby. V roce 2001 a 2002 se začala hutní výroba odlepovat ode dna.

Průmyslová výroba v roce 2002 celkem vzrostla o 4,7 % ve srovnání s rokem 2001. Vyrovnal se propad výroby po roce 1998 a navázal na rostoucí trendovou složku. Odvětvová struktura průmyslové výroby se začíná postupně měnit ve prospěch strojírenského a elektrotechnického průmyslu. Signalizovaná nová výstavba a rozšiřování některých kapacit v tomto odvětví dávají šanci, že se tento trend udrží i v dalších letech. Podle podílu hodnoty přidané zpracováním je v současné době nejsilnějším odvětvím

Tab. č. V/29

Vývoj průmyslové, stavební a zemědělské produkce, dopravy a spojů (přirůstky v %)
Development of industrial, building and agricultural production, transport and communications

	1998/97	1999/98	2000/99	2001/00	2002/01
průmyslová produkce <i>industrial production</i>	1,6	-3,1	5,4	6,5	4,7
stavební produkce <i>building production</i>	-7,0	-6,5	5,2	9,6	5,3
zemědělská výroba <i>agricultural production</i>	0,7	0,6	-4,5	2,5	-2,5
veřejná doprava – nákladní (z tkm) <i>public transport – freight (tkm)</i>	-14,4	1,7	5,3	1,0	2,0
osobní (osoby) <i>private (individuals)</i>	-4,4	-5,4	-1,5	4,9	-0,2
spoje (telefonní stanice) <i>communications (telephone stations)</i>	29,4	22,1	42,9	50,0	11,0

v průmyslu s 28 % výroba strojů, elektrických a optických přístrojů a dopravních prostředků. Potravinářský průmysl se na ní podílí zhruba 13 %, zpracování ropy, chemický a farmaceutický průmysl a gumárenský a plastikářský průmysl 14 %. Na 15 % poklesl podíl výroby kovů a kovových přístrojů. Výroba elektřiny, vody a plynu se podílí 9 %, textilní, oděvní a kožedělný průmysl 5 %, dřezpracující, papírenský a polygrafický průmysl 5 % a průmysl stavebních hmot, skla, keramiky a porcelánu 5 %. Dobývání nerostných surovin se podílí na přidané hodnotě 3 % a ostatní odvětví průmyslu (nábytek, sběr surovin atd.) 6 %.

Stavební výroba se snížila od roku 1996 do roku 1999 o 16 %. Po tříleté krizi tohoto odvětví teprve rok 2000 naznačil obrát, když se stavební produkce ve srovnání s rokem 1999 zvýšila o 5,2 % zásluhou růstu v posledních měsících roku. Hlavním důvodem poklesu v letech 1997 až 1999 byla restrikce státního rozpočtu na úseku investic, slabá bytová výstavba, výrazné přibrzdění oprav a rekonstrukcí budov. V roce 2001 až 2002 k růstu stavebních prací o pětinu vedle veřejných zakázek přispěla i výstavba v rámci přílivu přímých zahraničních investic.

Zemědělská produkce se v roce 2001 proti předchozímu roku zvýšila o 2,5 %, při dalším poklesu živočišné výroby, ale výrazném růstu rostlinné výroby proti nižší úrodě předchozího roku. V roce 2002 se úroveň zemědělské výroby snížila na úroveň roku 2000 a naznačila, že dlouhodobá tendence poklesu pokračuje. Hlavním důvodem je snižování spotřeby potravin obyvatelstva a převaha dovozu

V. Hospodářství ČR

potravin nad jejich vývozem i omezení dodávek zemědělských produktů pro zpracování v nepotravinářských průmyslových odvětvích. Zemědělská výroba v méně úrodných oblastech zůstává na samé hranici rentabilnosti i po nárůstu nákupních cen vepřového a hovězího masa v roce 2000 a v roce 2001.

Rostlinná výroba se v roce 2001 zvýšila o 5 % ve srovnání s předchozím rokem, v roce 2002 o 5 % klesla. Sklizeň obilovin dosáhla 6,0 mil. tun, sklizeň brambor ve výši 1,2 mil. tun zůstala na nízké úrovni roku 2000, naopak vzrostla sklizeň cukrovky na 3,5 mil. tun. Živočišná výroba poklesla o 1,5 %, zejména se snížila produkce hovězího masa, výroba vepřového masa se mírně zvýšila stejně jako produkce drůbežního masa. Výroba mléka proti minulému roku klesla o 1,5 %, výroba vajec zůstala na stej-

Tab. č. V/30

Vývoj tržeb ve vybraných úsecích služeb (meziroční přírůstky v % ve stálých cenách)
Earnings in key service branches

	1998/97	1999/98	2000/99	2001/00	2002/01
maloobchod retail	-6,4	3,3	5,3	3,2	3,0
pohostinství a ubytování catering and accommodation	-8,8	-5,4	4,3	1,1	-3,9
doprava transport	5,5	4,8	7,2	5,2	-2,0
spoje communications	14,1	7,4	21,3	16,5	4,4
ostatní tržní služby other market services	0,5	0,8	8,0	4,5	-2,5

né úrovni. Odbytové potíže v živočišných výrobcích vedou k trvalému snižování stavu hospodářských zvířat a tento trend až na drůbež a vepřový dobytek byl výrazný i v roce 2002.

Ve veřejné nákladní dopravě se růst průmyslové výroby odrazil v růstu výkonů, v osobní dopravě pokračovala tendence v přesunu na osobní automobily. Ve spojích pokračovalo intenzivní rozšiřování počtu mobilních telefonních stanic. Koncem roku 2002 bylo v provozu 3 800 tis. hlavních telefonních stanic, tedy o něco méně než rok předtím, ale pokračoval vysoký nárůst mobilních telefonů po jejich ohromujícím přírůstkem o polovinu v roce 2001. Koncem roku bylo v provozu 8 200 tis. mobilních stanic. V součtu tak na 100 obyvatel připadalo téměř 110 telefonních stanic.

Ve službách, pokud byly v roce 1997 až 1999 citelněji zasaženy recesí ekonomiky (maloobchod, pohostinství, doprava i ostatní úseky tržních služeb, zahrnující služby pro podniky, služby v oblasti nemovitostí a dále rekreaci, sportovní a kulturní činnost), se situace v roce 2000 až 2002 rychle změnila a vesměs došlo k nárůstu tržeb v běžných i stálých cenách.

Životní úroveň

Životní úroveň v roce 2002 v průměru dále vzrostla, současně se prohlubovala sociální diference. Rodiny s dětmi, rodiny nezaměstnaných a důchodci tvoří chudší pól obyvatelstva. Podle mikrocenzu 1996

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/31

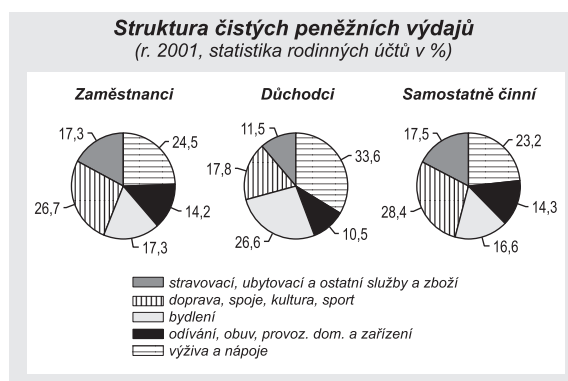
Soukromá spotřeba a příjmy obyvatelstva (1990 = 100)
Private consumption and income of population

	1990	1995	2000	2001	2002 ¹⁾
růst konečné spotřeby domácností <i>growth in final household consumption</i>	100	97	109	114	119
maloobchod. prodej (stálé ceny) <i>retail sales (fixed prices)</i>	100	83	94	98	102
peněžní příjmy obyvatel (mld. Kč) <i>financial income of population (CZK billions)</i>	358	891	1 262	1 367	1 445
peněžní příjmy obyvatel (růst v %) <i>financial income of population (as %)</i>	100	249	352	382	404
růst reálných příjmů obyvatel (%) <i>growth in real income of population (%)</i>	100	99	104	105	110
měs. hrubé příjmy na dom. (tis. Kč) <i>monthly gross household income (CZK thousands)</i>	7,5	19,4	27,7	29,6	31,0
míra úspor (%) <i>level of savings (%)</i>	-	12,8	10,8	11,5	11,5
průměrná nominální mzda (Kč) <i>average nominal wage (CZK)</i>	3 289	8 172	13 499	14 640	15 660
růst – reálné mzdy (%) <i>growth – real wages (%)</i>	100,0	99,1	118,0	122,3	128,2
dávky důch. zabezpečení (mld. Kč) <i>pension provision allowances (CZK billion)</i>	45,5	105,8	181,9	195,8	206,0
průměrný měsíční důchod (Kč) <i>average monthly pension (CZK)</i>	1 707	3 782	6 168	6 687	7 121
růst reálného důchodu (%) <i>growth in real pension (%)</i>	100	81	92	93	97
poměr důchodu a hrubé mzdy (%) <i>pension to gross wage ratio (%)</i>	52	46	46	46	45

Pozn.: 1) odhad HN
 Note: 1) HN estimate

V. Hospodářství ČR

Graf č. V/15

se značně podhodnocenými příjmy v nadprůměrných sociálních skupinách patřilo tehdy (podle metodiky počítané na západě) do tzv. pásma chudoby 747 tisíc obyvatel (7,3 % všeho obyvatelstva). Od té doby se počet obyvatel v této skupině ještě při diferenciaci životní úrovně zvýšil. Charakteristickým znakem současných představ o životní úrovni je výrazná orientace na spotřební společnost. Odráží se např. i to, že zatímco hrubý národní důchod je o něco vyšší než v roce 1990,

konečná spotřeba domácností je o 19 % vyšší. Malou pozornost věnuje stát populačnímu vývoji. Úbytek obyvatelstva se bude od roku 2025 rapidně zvyšovat. Mimořádně nízká porodnost v ČR patří k nejnižším v Evropě a pravděpodobně i na světě.

Konečná spotřeba obyvatelstva v roce 2002 vzrostla o 4,8 % ve srovnání s předchozím rokem a je to nejvyšší roční přírůstek od roku 1997. Průměrná nominální mzda se zvýšila o 7 %. Na nárůst reálných mezd proti roku 2001 daleko méně zapůsobila inflace, která se v ročním průměru zvýšila o 2,0 % (v roce 1999 o 2,1 %, v roce 2000 o 3,9 %, v roce 2001 o 4,7 %). Reálná mzda se tak v minulém roce zvýšila 4,8 %. Průměrný nominální starobní důchod se zvýšil jak pro nárůst nově přiznaných průměrných starobních důchodů a pro postupné snižování počtu nejstarších důchodců, tak zvýšením důchodu na základě rozhodnutí vlády k 1. 1. 2002. Toto zvýšení však nestačilo k tomu, aby se v roce 2002 sblížil a naopak dále se rozšířil poměr důchodů a průměrných mezd, který se potácí prakticky na uznávané spodní mezinárodní hranici. Na

Tab. č. V/32

Spotřeba potravin na obyvatele (v kg)

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
maso (hodnota na kosti)	96,5	82,0	85,3	81,5	82,1	83,0	79,4	77,8
tuhy a oleje	25,2	22,7	22,8	23,0	23,4	23,1	25,3	25,2
mléko, mléčné výrobky	256,2	187,8	199,2	195,2	197,1	207,3	214,1	215,1
vejce (ks)	340,0	290,0	276,2	311,0	319,0	297,0	275,0	286,0
obiloviny (hodn. mouky)	114,9	115,7	113,8	107,9	104,9	104,0	104,7	107,0
cukr	44,0	38,9	39,5	39,1	37,6	37,1	36,1	39,0
brambory	77,9	76,5	77,2	76,0	76,1	75,9	77,0	75,3
zelenina (hod. čerstvá)	66,6	78,0	79,5	81,1	82,2	85,3	82,4	82,1
ovoce (hodn. čerstvé)	59,7	72,1	73,5	71,5	72,5	75,6	75,0	70,0
alkoholické nápoje (l)	177,2	180,2	181,1	185,6	185,3	184,2	184,3	181,3
nealkoholické nápoje (l)	110,1	121,3	127,0	147,0	158,0	180,0	206,0	220,0

V. Hospodářství ČR

rozdíl od růstu reálných mezd reálné důchody v průměru v roce 2002 stagnovaly nebo se zvýšily nepatrně. Reálné mzdy jsou v současnosti o 28 % vyšší než v roce 1990, reálné důchody o 3 % nižší.

Příjmy a vydání domácností

V ČR podle výsledků sčítání lidu z roku 2001 žijí 4 milióny 270 tisíc úplných a neúplných rodin s průměrnou velikostí 2,35 člena a žilo v nich 10 miliónů 50 tisíc obyvatel. Zbývající část obyvatel žije v domovech důchodců, mládeže, bydlí ve svobodárnách, v institucích pro trvale postižené obyvatele apod. Co do struktury na 100 domácností připadá 56 domácností zaměstnaneckých (z toho 31 dělnická), 4 domácností zaměstnavatelů, 10 domácností samostatně činných, 5 domácností zemědělských a 25 domácností důchodců.

Spotřeba potravin si udržuje slušnou evropskou úroveň. Při srovnání s jinými státy je třeba přihlídnout k tradičním zvyklostem, zejména ve výživě. Proti Německu, Rakousku, Francii a severským státům je u nás spotřeba na hlavu nižší u masa, ovoce a zeleniny, zhruba stejná u tuku, cukru, obilovin. Vysokou spotřebu alkoholu ovlivňuje vysoká konzumace piva. V posledních letech se struktura spotřeby potravin ustálila, při vysokém růstu spotřeby nealkoholických nápojů a růstu spotřeby vajec, mírném poklesu spotřeby obilovin a masa. Mírné meziroční výkyvy jsou většinou ovlivňovány cenovým pohybem u hlavních potravin. Údaje statistika uveřejňuje s ročním zpožděním. Podle prodejů živočišných produktů zemědělských závodů v roce 2002 je zřejmé, že v tomto roce klesla spotřeba masa a vajec, udržela se spotřeba mléka a mléčných výrobků, zvýšila se spotřeba obilovin a ovoce.

Spotřeba textilu a obuvi má v posledních letech tendenci růst po hlubokém poklesu po roce 1991. Výrazná část obyvatelstva se z velké části orientuje na levný (neproclený nebo špatně proclený) dovážený sortiment. Topení elektřinou je nahrazováno pevnými palivy, přesto spotřeba energií poroste spolu se zvyšující se vybaveností domácností energeticky náročnějším zařízením. Domácnosti (byty včetně rekreačních objektů) jsou násobně vybavovány zařízením, jako jsou radiopřijímače, televizory, chladničky a pračky. Současné domácnosti obměňují svoji vybavenost technicky dokonalejšími modernějšími předměty. Na 100 domácností připadalo v roce 2002 podle odhadu kolem 120 televizorů, 150 chladniček, 115 automatických praček, více než 70 osobních automobilů, 20 osobních počítačů, 110 telefonních stacionárních i mobilních stanic, které se stávají samozřejmou součástí života.

Tab. č. V/33

Spotřeba průmyslového zboží na obyvatele

	1990	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
<i>šitá a pletená prádla (ks)</i>	8,3	4,8	4,7	4,9	4,6	5,1	5,2	5,2
<i>pletené svrchní ošacení (ks)</i>	4,7	3,2	3,1	3,1	3,1	3,1	3,3	3,1
<i>svrchní oděvy (ks)</i>	2,3	1,5	1,4	1,5	1,6	1,5	1,4	1,2
<i>punčochy a ponožky (páry)</i>	11,5	9,5	10,5	10,1	9,6	9,0	9,8	10,3
<i>obuv (páry)</i>	5,1	2,7	3,1	3,0	3,1	3,0	2,7	2,6
<i>plyn (m³)</i>	163,8	200,4	213,0	256,0	248,7	251,4	253,2	248,5
<i>elektřina (kWh)</i>	928,0	1276,0	1437,0	1552,0	1505,0	1409,0	1366,2	1345,6

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/34

Bytová výstavba

	dokončené byty	rozestavěné byty	zahájené byty
1990	44 594	158 840	61 004
1993	31 509	72 356	7 454
1995	12 998	82 400	20 200
1996	14 037	87 600	25 300
1997	16 757	90 552	33 152
1998	22 163	103 191	35 027
1999	23 734	112 530	32 900
2000	25 207	118 785	32 377
2001	24 758	121 705	28 983
2002	27 700	127 000	33 340

Bytová výstavba

Při posledním sčítání lidu, domu a bytů v roce 2001 existovalo v ČR 4 368 tisíc bytů, z toho však trvale obydlených 3 828 tisíc bytů. Za deset let od roku 1991 se zvýšil počet trvale obydlených bytů o 122 tisíc. Neobydlené byty byly většinou v rekreačních chalupách nebo byly devastované a nehodily se k bydlení. Od roku 1995 výstavba bytů pomalu narůstá, ale zaostává jak za potřebou, tak za úrovní bytové výstavby před rokem 1990. V roce 2002 mírně

vzrostl počet zahajovaných bytů, dále však výrazně roste počet rozestavených bytů, což svědčí o finančních problémech stavitelů bytů, zejména rodinných domků. Počet 28 tisíc dokončených bytů byl o 3000 vyšší proti roku 2000. V posledních letech se v rodinných domech dokončuje 35 až 40 % všech bytů, v bytových domech necelých 30 %, v nástavbách a přístavbách 20 až 25 % bytů a v penzionech, nebytových objektech a adaptaci nebytových prostor zbývajících 5 až 10 % bytů.

Cestovní ruch, školství, kultura, zdravotnictví

Tab. č. V/35

Školství – žáci a studenti (v tis.)

školy	1990	1995	1997	1998	1999	2000	2001
mateřské	352	333	308	303	290	280	270
základní	1 195	1 005	1 092	1 082	1 071	1 057	1 044
stř. odb. učiliště	328	212	148	172	186	190	197
gymnázia	111	133	126	126	127	137	140
střední odborné	191	259	200	192	180	211	215
vysoké	118	140	166	174	184	207	211

Na vzdělanost obyvatelstva jako základní předpoklad pro perspektivní ekonomický rozvoj i pro jeho budoucí vyváženou životní úroveň je v současné době kladen mimořádný důraz. Z obyvatelstva staršího 15 let má dnes plné vysokoškolské vzdělání 9,2 % obyvatele, střední vzdělání s maturitou 29,9 %, střední odborné (odborné učiliště a odborné školy)

Tab. č. V/36

Cestovní ruch

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
výjezdy občanů ČR (v mil.) ¹⁾	45,8	44,8	48,6	46,1	43,6	40,0	38,2	36,3
příjezdy zahr. návštěvníků (v mil.) ¹⁾	101,1	98,0	109,4	107,9	102,8	100,8	104,2	103,1
devizové příjmy (v mil. USD)	1966,0	2875,0	4075,0	3647,0	3179,0	3035,0	2879,8	2978,6
devizové výdaje (v mil.USD)	1076,0	1630,0	2953,0	2380,0	1860,0	1474,0	1261,7	1367,0

Pozn.: 1) bez úseku státní hranice se SR v r. 1993 a bez železničních hraničních přechodů se SR v r. 1994 a v lednu až srpnu 1995

V. Hospodářství ČR

36,4 % a 24,5 % má základní vzdělání. Na gymnáziích má počet žáků tendenci narůstat, na středních odborných školách po poklesu teprve v roce 2000 začal narůstat. Struktura středního školství v současné době více připravuje studenty na vysokoškolské vzdělání.

Na vysokých školách počet studujících stále roste, některé vysoké školy, zvláště humanitárního směru vzhledem ke kapacitám, nejsou schopné přijímat všechny zájemce o studium. Vysoké školy technického směru v některých oborech naopak nemají dostatečný počet zájemců o studium.

Tab. č. V/37

Zdravotnictví

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
<i>počet obyvatel na lékaře</i>	286	268	269	259	265	262	249	238
<i>počet lůžek ve zdravotních zařízeních na tis. obyv.</i>	13,1	11,4	11,1	10,9	10,8	10,7	10,6	11,0
<i>z toho v nemocnicích</i>	8,1	7,2	6,9	6,8	6,7	6,6	6,4	6,5
<i>pacienti v nemocnicích (tis.)</i>	1 863	2 028	2 049	2 053	1 991	1 958	2 017	2 032

Tab. č. V/38

Kultura

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
<i>divadla – návštěvníci (tis.)</i>	5 834	4 305	4 578	4 538	4 541	4 443	4 289	4 105
<i>tisk – tituly knih</i>	4 136	8 994	10 244	11 519	11 738	12 551	11 965	14 321
<i>tisk – tituly časopisů</i>	1 870	4 380	5 028	5 263	5 440	3 894	3 295	3 467

Tab. č. V/39

Pohyb obyvatelstva

	<i>počet obyv.</i> (tis. stří. stav)	<i>přirozený úbytek</i>		<i>migrační saldo</i>	<i>sňatky</i>	<i>rozvody</i>	
	(tis.)	na 1000 obyv.	(tis.)	(tis.)	(tis.)	(na 100 sňatků)	(tis.)
1990	10 363	1,4	0,1	0,6	91,0	32,1	35,2
1994	10 336	-10,8	-1,0	9,9	58,4	30,9	52,9
1995	10 331	-21,8	-2,1	10,0	55,0	31,1	56,7
1996	19 315	-22,3	-2,2	10,1	53,9	33,1	61,4
1997	10 304	-22,1	-2,1	12,1	57,8	32,5	56,2
1998	10 295	-19,0	-1,8	9,5	55,0	32,4	58,8
1999	10 283	-19,5	-2,0	7,0	52,8	24,0	42,0
2000	10 273	-18,0	-1,8	6,5	53,5	29,7	53,7
2001	10 224	-17,4	-1,7	-8,6	55,4	31,6	60,3
2002¹⁾	10 200	-17,4	-1,7	-10,0	52,0	30,0	58,5

Pozn.: 1) odhad HN

V. Hospodářství ČR

Obyvatelstvo

K 30. 6. 2002 měla Česká republika 10 200 tisíc obyvatel, v tom 5 010 tisíc mužů a 5 190 tisíc žen. K obratu v demografickém vývoji v roce 2002 nedošlo, ačkoliv se očekávaly porody žen z mimořádně početné generace, které je odložily do věku 25 a více let. Porodnost zůstala mimořádně nízká. V roce 2002 se snížil i počet úmrtí, takže výsledkem je úbytek 15 tisíc obyvatel přirozenou cestou. V roce 2001 a 2002 nebyl jako dříve tento úbytek nahrazován migračním saldem, které zůstalo pasivní. Důvody demografického vývoje jsou všeobecně známy, dnes jednoznačně ukazují na filozofii mladých lidí o životní úrovni a na vztah k tomu, jak si lze takovou životní úroveň zajistit. Rozvodovost se v roce 2002 mimořádně zvýšila ve srovnání s rokem 2000. Na 100 sňatků připadalo 60 rozvodů.

JUDr. ing. Václav Čáp, CSc., odborný spolupracovník Ročenky HN
Prameny údajů: ČSÚ, ČNB, MF, MPS a odhady HN a uvedených institucí za rok 2002

Summary

Economy of the Czech Republic

The year 2002 was a year of stable development with slowing dynamics and deep financial imbalance of the state.

The specific results of the economy in the year 2001 and 2002 indicate positive development. After a climb out of recession in the second half of the year 1999 and after restored growth in the year 2000, the economy took on a more dynamic rate of development. In the year 2002, due to the world economic recession, the relatively high rate of growth from the previous year slowed down. It did not, however, drop to the zero values of the European Union. Some long-term negative characteristics of the development, mainly financial imbalance and a slowed but still significant debit of the current account of the balance of payments, have begun to manifest themselves markedly.

Characteristics

In the years 2001 and 2002, the level of economy measured in terms of gross national product (GNP) exceeded the level achieved in 1990. Thus, only ten years later the attenuation of economic activity caused by extensive system (and social) changes was balanced. The main features of the economic development at the beginning of the second decade after the year 1990 can be summarised in several most significant points:

- The Czech Republic is in the process of completing its preparation for admission to the European Union.
- Gross national product (GNP) has increased by almost 6 %, and is higher by the same amount compared to the year 1990.
- Dynamics of the economy in the year 2002 were lower than the year before, in both years, however, they surpassed the average dynamics of EU countries. Compared to the average level of EU countries, the level of GNP to one inhabitant in the Czech Republic has increased by 3 percentage points against the year 2000. Thus, in the year 2002, the difference was reduced to 37 %.

V. Hospodářství ČR

- Despite the slow-down in the year 2002, the formation of gross fixed capital has remained the most significant dynamic component. As for the growth of its volume, it was an extraordinary factor of GNP growth, mainly due to the inflow of direct foreign investment.
- Growth of the final consumption of households has become the prevailing factor of GNP growth.
- Labour productivity has become the crucial factor of the economy's dynamic growth, but the relation between labour productivity growth and real wages is below the level of equilibrium.
- The passive balance of trade has improved due to the continuing favourable rate of exchange, but is still distinct. The passive trade balance of goods was partially balanced by the assets from the trade of services, however, in the year 2002, the tourism sector was negatively influenced by the summer's abnormal flood in Prague. The overall outer balance was caused by a high inflow of direct foreign investment.
- After certain acceleration in the year 2001, the inflation rate considerably slowed down again in the year 2002 and equalled the average inflation rate of EU countries.
- Both years have seen a stabilisation of the exchange rate of the Czech crown. In the year 2002, due to an extraordinary strengthening of the exchange rate of Czech crown towards the Euro, the value of the Czech crown appreciated by over one tenth. The strengthening of the exchange rate of the crown at that time was too high compared to the level and development of the domestic productivity of labour and price development towards EU countries and towards the dollar sphere.
- Low inflation growth in combination with the impact of the exchange rate continues to maintain a high difference in prices compared to EU countries.
- Monetary development was demonstrated by a growth of money supply surpassing the growth of GNP in current prices, but mainly by the growth of net foreign assets. Nominal and real interest rates gradually dropped to the lowest level since 1990.
- The passive balance of the state budget reached almost CZK 100 thousand million and will continue to grow in the year 2003.
- The public debt continues to grow steeply as a result of the amortisation of debts taken over from the state consolidation agency.
- Unemployment continued to grow in the year 2002. The unemployment rate came close to the maximum reached after the year 1990.
- The living standard has increased, with the final consumption of households increasing by almost 8 % in two years. Differentiation regarding socially weak population groups (unemployed, families with children, seniors) also increased.
- Demographic development continued in pronounced depopulation tendencies.

See table V/1 Basic characteristics of development in the period 1990-2001, table V/2 Dynamics of GNP and Economic Level, chart V/1 Development of GNP (1990=100).

The dynamics of the economy slowed down in 2002

The economic situation and development in the year 2002 followed the trends of the previous year. Not all of the conditions, however, were as favourable as in 2001. In 2002, the unfavourable economic activity in Europe continued. The growth of worldwide GNP in 2001 slowed down by more than two points. The so-called technological sector experienced a crisis and the impact of the variation in oil prices was still

V. Hospodářství ČR

apparent. In Europe, the slowdown of GNP growth was similar and foreign trade also slumped. In the year 2002, Europe and the world displayed signs of a certain improvement, but not of a significant character. The growth of GNP was free of stagnation, but the growth was so small that it did not mean a distinct recovery. The main carrier of this trend in Europe was Germany, which is the main business partner of the Czech Republic. In the year 2002, constantly low unit labour costs and high price competitiveness in the Czech Republic managed to eliminate the impact of the low dynamics of European countries to a certain level, yet there was a significant slowdown or even halting of foreign trade dynamics. The consequence of the less favourable outer conditions was the slowdown of the GNP growth rate. The economic situation was unfavourably influenced by the catastrophic flood in the basin of The Vltava and Labe Rivers. Before the flood, prognosticators hoped that the increase in GNP for 2002 would be over 3.0 %; however, the actual rate will be 2.5 %. In spite of this fact, this rate of growth will rank among the higher in Europe. As far as demand is concerned, the main economic engine after 2001 is still the final consumption of households, which has grown by 3.8 %. The formation of gross fixed capital, which has grown by 3.3 %, is close behind. This investment growth signals that the economic development is founded on a good basis. As far as supply is concerned, economic growth has been pulled by the manufacturing industry and a high increase in services, mainly in the telecommunications sector. The 2.5% GNP growth rate is 1 point lower compared to the level anticipated by the government for the year 2002 and 0.5 points lower than the plan set up by the government and the European Commission in the so called pro-growth scenario up to the year 2005.

Summary of the main indicators and trends of the 2002 economic development:

- GNP growth has slowed down from 3.3 % in the year 2001 to 2.5 % in 2002.
- The inflation rate significantly dropped from 4.7 % in 2001 to 2.0 %, thus reaching the consumer price level rate in the EU. The low inflation testifies to the heretofore balanced development of economics.
- The unemployment rate has grown to 9.8 %, again becoming a key socio-economic problem of the country.
- Overall labour productivity has grown by only 2.4 %, which is significantly slower than the 4.5 % increase in real wages.
- The dynamics of foreign trade were in double figures in 2001. This fact ceased in 2002. Import volume dropped in current prices, but retained last year's level in constant prices. The resulting effect of the economy was not influenced by a favourable rate of exchange like last year. The debit of the balance of trade and the current account debit are at 5 % of GNP, which is considered on the limits of exceeding the level of outer imbalance.
- After a significant increase in the last year, industrial production reduced its rate of growth, but retained the limit of 5 %. The growth of construction work has also slowed down compared the year 2001, but the increase was over 5 %.
- Monetary development was characterised by basically the same rate of growth of money supply as the growth of GNP in current prices. At the same time, nominal and real interest rates dropped to the lowest level since the transformation of the economy. Issuing of credit continued to cease, dropping even lower compared to last year.
- The crown exchange rate was excessively consolidated, increasing by 12 % towards the EURO. The 18 % increase towards USD was affected by the drop of the USD rate towards the EURO.
- Positive trends in the financial management of companies have continued. The number of loss-makers has fallen, the ratio of own and foreign resources has improved and heavy indebtedness has fallen. The ratio of profit towards GNP has come close to 7 %, which means an approach to the level of profitability of 7 to 10 % in highly developed countries.

V. Hospodářství ČR

- The deficits of public budgets have not only continued, but have even sharply increased. The increase in public debt has exceeded the limit of 25 % measured towards GNP, its level remains about half as high as the level of EU countries.

The enumeration of the main trends in the year 2002 shows that many positive tendencies are still unstable. In the environment of a small open economy, outer conditions and economic globalisation require a faster transition to a technically developed economy. The present gap in the current account of the balance of payments will not be covered permanently by the inflow of foreign capital. The growth of final consumption cannot be covered forever by the advance of real wages growth over the growth of labour productivity. The public debt is sharply growing, mainly due to losses from the Consolidation Agency, into which hopefully all dubious and non-collectable debts and other losses from the transformation processes were transferred. These losses will remain a heavy burden on the public budget for several years to follow. Foreign indebtedness reached 40 % in relation to GNP, which is on the threshold of tolerated indebtedness. The growth incentives are strongly supported by the inflow of direct foreign investment (part of them is a reinvestment of profits of domestic companies with the predominance of foreign capital). Domestic companies are still at the stage where they are able to sufficiently ensure prospective projects and their own future based on their own resources and without risky loans. For the same reason, development of science & technology is still falling short, even though investment into this sector brings at least a double effect compared to other investments. The unemployment rate at around 10 % is high, and only other problems of world and domestic politics outshine the urgency of needing to solve these economic and social weaknesses.

See table V/3 The development of gross national product in quarters (in thousand of millions CZK), table V/4 Dynamics of the gross national product after the year 1995.

Note: The data for the year 2002 are estimates from the economic newspaper „Hospodářské noviny“ or the institutions mentioned.

Obchod

Obchod včetně pohostinství a ubytování se podílí na národní ekonomice neodmyslitelně: na počtu podnikatelských jednotek více než třetinou, na zaměstnanosti vč. podnikatelů 16–17 %, na HDP 15–16 %. Je důležitým faktorem životní úrovně, životního prostředí, jeho materiální základna je podstatnou součástí architektury měst a obcí, jeho činnosti prolínají do všech ostatních odvětví hospodářství a součástí života společnosti. Ve výkonnosti obchodu a v produktivitě práce jeho pracovníků měly v posledních letech (2000-2001) základní ekonomické ukazatele převážně výrazný růstový trend. Relace s vývojem průměrných mezd neodpovídala zejména v pohostinství, nicméně mzdy byly v tomto odvětví nadále nejnižší. Rok 2002 dozná vlivem výpadků tržeb v důsledku povodní i útlumu cestovního ruchu ve všech součástech odvětví obchodu pokles; v pohostinství a ubytování dochází k propadu až pod úroveň předchozího roku.

Vývoj podnikatelských struktur obchodu podle registrů a statistiky

Podnikatelské struktury obchodu, pohostinství a ubytování prodělaly za posledních více než de-

V. Hospodářství ČR

set let podstatné změny. V první polovině devadesátých let došlo k velmi dynamickému nárůstu počtu podnikatelských subjektů až atomizaci předchozích struktur provedením malé a velké privatizace, restitucemi a celkovou liberalizací soukromého podnikání. Ve druhé polovině posledního desetiletí se začala postupně stále více prosazovat institucionální, majetková, ekonomická koncentrace a souběžně s ní rovněž internacionalizace (hlavně s nástupem nadnárodních, převážně řetězcových firem v maloobchodě, ale i ve velkoobchodních činnostech). Přesto odvětví obchodu a zvláště pohostinství a ubytování nesou v základní struktuře do současnosti nadále znaky převažujícího malého a středního podnikání, ať již podle velikosti a četnosti podniků nebo v právních formách podnikání, anebo podle tržeb a dalších ekonomických výsledků. Na druhé straně dynamika rozvoje velkých nadnárodních společností stále více nasvědčuje tomu, že jejich tržní podíl, zejména v branžích potravinářského zboží a zboží

Tab. č. V/40

Podíl obchodu na ekonomice

Podíl obchodu, pohostinství a ubytování (OKEČ G a H) v %:	1998	1999	2000	2001	2002 odhad
na hrubé přidané hodnotě (v běžných cenách)	15,6	15,9	16,3	15,8	15 – 16
na tvorbě hrubého fixního kapitálu (v běžných cenách)	–	14,0	12,7	12,5	12 – 13
na zaměstnanosti v NH vč. podnikatelů	16,9	16,7	16,3	16,2	16 – 17
na zaměstnanosti žen v NH	21,5	20,7	20,4	20,3	20 – 21
na počtu podnikatelských jednotek v NH (podle RES)	36,9	37,0	36,3	35,3	35,5
relace průměrné mzdy v obchodě (G) k průměrné mzdě v NH	90,6	92,8	98,5	96,4	95 – 97
relace průměrné mzdy v pohostinství (H) k průměrné mzdě v NH	62,3	60,4	56,9	56,1	55 – 57

Pramen: ČSÚ a MAG

denní potřeby, jakož i v některých dalších oborech obchodního podnikání (např. v obchodě spojeném s motorismem), se rychle přibližuje úrovni ve vyspělých zemích.

V roce 1999 byl dosažen historicky maximální podíl podnikatelských subjektů v obchodě a pohostinství na celkovém počtu podnikatelů v NH (37 %) s tím, že v letech 2000 a 2001 se počty evidovaných subjektů již mění méně, což lze považovat i za jistý symptom ustálení změn ve strukturách.

Rovněž živnostenský registr potvrzuje v posledních letech v četnosti subjektů více než čtyřicetiprocentní podíl obchodu a pohostinství na podnikatelském sektoru. Podstatnou součástí živnostenských struktur jsou volné živnosti obchodní spojené s maloobchodní a velkoobchodní činností. Volné živnosti obchodní stejně jako oprávnění vydaná na podnikání v pohostinství jsou podstatnou součástí celkového počtu vydaných živnostenských oprávnění v podnikatelském sektoru.

Souhrnným ekonomickým ukazatelem celkové výkonnosti v odvětvích obchodu, pohostinství i ubytování a současně strukturálních přeměn jednotlivých součástí odvětví včetně velikostních struktur podnikatelských subjektů jsou dosahované tržby. Vývoj tržeb obecně potvrzuje narůstající tržní podíl velkých podniků, zejména v maloobchodě na úkor podniků „středních“.

Koncentrační a internacionalizační trendy v obchodě nejvíce odrážejí postavení a výkonnost nadnárodních řetězcových společností provozujících maloobchodní činnost. Renomované výzkumné i mediální instituce (Incoma Research, ČON Moderní obchod, Sapiens) trvale monitorují „vrcholovou scénu“ maloobchodu na českém trhu, která je určující pro tempo koncentrace a modernizace retailingu. Nejmarkantnější posuny jsou v maloobchodě se sortimentní převahou potravin. Podle zdroje „Sapiens“ dosáhly firmy zařazené do žebříčku TOP 50 v roce 2001 tržby 228 mld. Kč, tj. o 14 % více proti předchozímu roku. O strmosti koncentrace svědčí to, že z žebříčku firem TOP 50 na prvních deset firem připadlo 78 % tržeb, na prvních dvacet firem téměř 90 %, zatímco na zbývajících třicet firem 10 %.

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/41

Průměrný počet aktivních podniků

Ověřiví OKEČ	Podniky s počtem zaměstnanců	1997	1998	1999	2000	2001	Index 2001/1997
Obchod OKEČ G 50 + 51 + 52	Celkem	204 960	223 405	215 420	229 987	232 879	113,6
	100 a více	487	463	407	382	394	80,9
	20 – 99	3 971	3 452	3 268	3 134	2 844	71,6
	0 – 19	200 502	219 490	211 745	226 471	229 642	114,5
z toho obchod v motorismu OKEČ 50	Celkem	20 085	24 559	22 424	22 510	22 549	112,3
	100 a více	44	47	42	42	44	100,0
	20 – 99	595	609	597	576	562	94,5
	0 – 19	19 446	23 903	21 785	21 892	21 943	112,8
z toho velkoobchod OKEČ 51	Celkem	61 482	66 556	61 365	65 719	67 272	109,4
	100 a více	206	198	169	171	181	105,9
	20 – 99	1 803	1 628	1 720	1 585	1 415	78,5
	0 – 19	59 473	64 730	59 476	63 963	65 676	110,4
z toho maloobchod OKEČ 52	Celkem	123 393	132 290	131 631	141 758	143 059	115,9
	100 a více	237	218	196	169	169	71,3
	20 – 99	1 573	1 215	951	973	867	55,1
	0 – 19	121 583	130 857	130 484	140 616	140 023	116,8
Pohostinství a ubytování OKEČ H 55	Celkem	33 509	40 888	38 406	41 314	42 554	127,0
	100 a více	64	62	61	60	66	103,1
	20 – 99	624	597	696	645	551	88,3
	0 – 19	32 821	40 229	37 649	40 609	41 937	127,8

Pramen: ČSÚ

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/42

Tržby obchodu a pohostinství (bez DPH) v letech 1997–2001						
	1997	1998	1999	2000	2001	1. – 3. čtvrtletí 2002*
Odvětví – OKEČ tržby v mil. Kč b. c.						
OKEČ G 50 + 51 + 52	1 784 844	1 950 157	1 903 840	2 119 694	2 272 618	1 674 171
v tom OKEČ 50 prodeje a opravy aut	216 638	258 096	276 358	275 185	294 929	212 610
OKEČ 52 maloobchod	553 097	531 383	552 069	617 217	652 369	487 296
OKEČ 51 velkoobchod	1 015 109	1 160 678	1 075 412	1 227 292	1 325 319	974 265
OKEČ H 55 pohostinství a ubytování	63 985	69 190	67 626	84 020	88 592	64 692

Pozn.: všechny podniky v odvětví, resp. v OKEČ, v %, * předběžné údaje

Pramen: ČSÚ

Úsilí o udržení na maloobchodním trhu vede četné malé a střední firmy k uplatňování různých forem kooperačního spojení a podnikání (franchising, družstva, SOR), což jim umožňuje aplikovat obdobné podnikatelské výhody, jaké využívají velké řetězce. Z vlastní iniciativy a mnohdy i s využitím státních podpůrných programů pro malé a střední podnikání vznikly v posledních letech různé podnikatelské aliance, které se orientují především na koncentraci nákupu zboží, společné využití marketingových přístupů, jednotné podmínky a znaky maloobchodní sítě. Tato řešení rovněž využívají spotřební družstva (sdružená ve Svazu českých a moravských spotřebních družstev) především pro progresivní jednotky (hypermarkety, supermarket, diskonty). 15 největších obchodních aliancí realizovalo v r. 2001 ve zhruba 3 tis. prodejnách maloobchodní obrát v objemu okolo 40 mld. Kč.

Deset let ve vývoji obchodních sítí ČR

Pro vývoj české maloobchodní sítě v devadesátých letech je příznačný růst počtu prodejen a rozsahu celkové prodejní plochy maloobchodních jednotek. V první polovině devadesátých let šlo především o privatizované, restituované anebo nově otevírané prodejny drobných podnikatelů, často s velice malou prodejní plochou. Proto na jedné straně rapidně narostl počet prodejen, na druhé straně poklesla jejich průměrná velikost, která již předtím zůstávala za parametry západoevropských sítí. Výsledky mimořádného statistického šetření maloobchodní sítě za r. 1998 prokázaly, že počet maloobchodních prodejen provozovaných na území ČR se proti roku 1989 zvýšil o 132,7 % z 41 188 na 95 852 prodejny, resp. 97 860 prodejních jednotek. Počet specializovaných potravinářských prodejen stoupl sice „pouze“ o 9,8 %, avšak nabídka potravin se během deseti let podstatně rozšířila růstem počtu smíšených prodejen – o 43,8 %. Maloobchodní síť prodejen nepotravinářských typů zahrnovala v roce 1989 okolo 15 tis. prodejen, v roce 1998 byl jejich počet čtyřnásobný, a to přes 61 tis. prodejen. V roce 1989 činila celková prodejní plocha maloobchodních provozoven 3,5 mil. m², v roce 1998 již více než dvojnásobek. Přitom v období provedení maloobchodního censu bylo možno do uvedených údajů zahrnout teprve počáteční fázi rozvoje nových řetězcových sítí maloobchodu, především nadnárodních firem s výstavbou jednotek převážně „na zelené louce“. Vybavenost obyvatelstva prodejní plochou na 1 tis. obyvatel, neboli „plošný standard“, činil v ČR v r. 1989 331 m², do roku 1998 se zvýšil na 697 m². Rovněž obslužný standard se během sledovaného období výrazně zlepšil. V roce 1989 připadalo na 1 pracovníka maloobchodu téměř 62 obyvatele, v roce 1998 37 obyvatel.

Podle sčítání maloobchodní sítě ČSÚ za rok 1998 činila

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/43

Vývoj počtu živnostenských oprávnění a podnikatelů podle živnostenského registru						
Počty živnostenských oprávnění (ŽO) k 31. 12.	1992	1996	1997	2000	2001	k 30. 6. 2002
ŽO v ekonomice celkem	940 334	2 294 052	2 611 442	3 001 820	3 251 556	3 334 239
Z toho ŽO						
Koncesované	84 497	142 933	148 897	130 223	131 688	130 822
Vázané	161 841	269 128	241 446	234 405	259 390	263 765
Řemeslné	187 581	385 043	440 265	543 986	594 780	608 243
Volné	506 415	1 496 948	1 780 834	2 093 206	2 265 698	2 331 409
Ze ŽO celkem						
Pro FO	799 127	1 813 155	2 057 035	2 351 737	2 505 503	2 560 529
Pro PO	141 297	480 897	554 407	650 083	746 053	773 710
Pro cizince	.	54 745	77 097	72 471	78 423	75 502
Počet podnikatelů celkem	656 123	1 470 845	1 648 872	1 783 203	1 861 705	1 883 766
Z toho FO	.	1 301 818	1 456 829	1 578 323	1 634 811	1 654 513
PO	.	169 027	192 043	204 880	226 894	229 253
Cizinci	.	45 498	63 501	61 340	64 000	60 888
ŽO na tisíc obyvatel	91,29	222,26	253,31	291,72	316,61	324,66
Podnikatelé na tis. obyvatel	63,70	142,51	159,94	169,60	181,28	183,42
ŽO na 1 podnikatele	1,43	1,49	1,58	1,68	1,75	1,77
Z celkových počtů ŽO						
Počet a podíl vydaných ŽO na volné živnosti obchodní	.	668 359	781 094	1 066 243	1 178 667	1 198 996
	.	29,10%	29,90%	35,50%	36,20%	36,00%
Počet a podíl vydaných ŽO v odvětví pohostinství a ubytování	.	126 720	124 792	142 736	157 057	163 441
	.	5,50%	4,80%	5,00%	5,20%	5,00%

Pramen: Živnostenský registr MPO

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/44

Celkové porovnání maloobchodní sítě podle stavu 1998 a 1989

Kritérium (za celou ČR)	Rok	Prodejny celkem	v tom				
			potraviny	smíšené	nepotravininy	obch. domy	ostatní
Počet maloobchod. prodejen	1989	41 188	15 251	9 291	15 014	83	1 549
	1998	95 852	16 749	13 357	61 008	212	4 526
Prodejní plocha v m ²	1989	3 509 904	1 204 518	722 461	1 317 977	255 016	9 932
	1998	7 165 946	1 175 837	889 058	4 038 659	500 432	561 960
Počet pracovníků	1989	167 330	.	.	.	.	.
	1998	278 396	65 638	37 495	146 473	12 878	15 911

průměrná velikost maloobchodní prodejny v roce 1989 85,2 m², způsob transformace obchodu vedl k poklesu na 73,2 m² u jedné prodejní jednotky, resp. na 74,8 m² u maloobchodní prodejny. To znamená, že v první polovině devadesátých let výrazně převládly v ČR malé jednotky s prodejní plochou do 40 m². Z celkového počtu jich bylo zjištěno přes 60 %, zatímco velkých jednotek – v rozmezí výměry prodejní plochy od 400 m² a více – bylo zjištěno 2343, z toho 177 nad 1500 m².

Mezinárodní srovnání ze druhé poloviny devadesátých let již naznačuje, že Česká republika se v mnohém přiblížila situaci v maloobchodních sítích zemí Evropy a světa. V hustotě maloobchodní sítě se ČR podle těchto srovnání příliš neliší od průměru EU, četnost prodejen na 1000 obyvatel se ukazuje hodně blízka síti v SRN a dalších zemích. Při komparacích je nutno brát v úvahu i další souhrnné nevyčíslitelná kvalitativní kritéria, zejména v modernizaci provozu, v technologiích atp.

Zvláště se vstupem mezinárodních obchodních řetězců na český trh začaly vznikat ve větší míře velkoplošné prodejny, ať již potravinářské a širokosortimentní (hypermarkety, supermarkety, diskonty), nebo prodejny specializované na nepotravinářský sortiment (např. hobbymarkety). Současně se postupně začaly snižovat počty maloplošných prodejen. Klíčovým trendem se stal trvalý nárůst celkových prodejních ploch maloobchodu. Rozšíření nových typů (formátů) prodejen postupně umožnilo podstatně širší a pestřejší nabídku zboží i služeb. Tento vývoj nejvíce ovlivnil maloobchod zabývající se nabídkou zboží každodenní potřeby (potravin a rychloobrátkového nepotravinářského zboží). Na druhé straně se výrazně rozšířila a prohloubila nabídka specializovaných spotřebních sortimentů průmyslového zboží. Spotřebitelská veřejnost přijala nové trendy v obchodních sítích pozitivně a ty se staly jistou součástí životního stylu. Rizika nastala v tom, aby se zachovala dostatečná komercializace center měst a obchodní obslužnost venkova. Proto i ústřední orgány ČR (MPO a MMR) apodnikatelský Svaz obchodu ČR, zainteresované na optimalizaci obchodních sítí, sledují dlouhodobě jejich vývoj z hlediska uvedených rizik a tlaku na malé a střední podnikání. Uvedené orgány (i s přihlédnutím k zahraničním zkušenostem) upustily ve vzájemné shodě od eventuálních centrálních regu-

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/45

Mezinárodní srovnání vývoje maloobchodní sítě

Země	Počet prodejen	Hustota maloobchodní sítě		Počet prodejen na 1000 obyv.	Počet pracovníků	Obslužný standard	Počet pracovníků na 1 prodejnu
		obyvatelé na 1 km ²	poč. prodejen na 1000 km ²				
<i>Belgie</i>	140 000	325	4 587	14,1	280 000	35	2,0
<i>SRN (záp. Německo)</i>	533 700	253	2 150	8,5	2 348 280	27	4,4
<i>Španělsko</i>	523 200	77	1 036	13,4	1 412 640	28	2,7
<i>Francie</i>	546 100	103	1 004	9,7	2 075 180	27	3,8
<i>Itálie</i>	983 000	191	3 263	17,1	2 359 200	24	2,4
<i>Nizozemí</i>	119 400	363	2 901	8,0	405 960	27	3,4
<i>Rakousko</i>	52 500	91	626	6,9	252 000	30	4,8
<i>Švédsko</i>	72 200	19	160	8,5	303 240	28	4,2
<i>Velká Británie</i>	466 600	235	1 907	8,1	3 032 900	19	6,5
<i>USA</i>	1 929 300	25	206	8,3	12 733 380	18	6,6
<i>EU 15 (průměr)</i>	3 939 000	112	1 261	11,3	13 786 500	25	3,5
<i>Česká republika</i>	95 852	130	1 216	9,0	278 396	37	2,8

Pramen: ČSÚ

Tab. č. V/46

Rozvoj velkokapacitních jednotek velkých, převážně nadnárodních řetězců

Údaje k 1. 10. 2002	Celkem prodejny obch. řetězců	z toho			Počet hypermarketů na 100 tis. obyv.	Počet supermarketů na 100 tis. obyv.	Počet diskontů na 100 tis. obyv.
		hypermarkety	supermarkety	z toho diskonty			
<i>Česká republika</i>	1 073	125	671	277	1,2	6,5	2,7
<i>v hl. městě Praze</i>	132	11	92	29	0,9	7,8	2,5

Pramen: údaje z monitoringu výzkumné instituce Incoma Research

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/47

Vývoj podílu maloobchodního trhu na spotřebě domácností

Vydání v Kč za rok průměrné domácnosti na osobu	1998		1999		2000		2001		1. polobletí 2002	
	Vydání	Podíl %	Vydání	Podíl %	Vydání	Podíl %	Vydání	Podíl %	Vydání	Podíl %
Spotřební vydání celkem	5 640	100	5 975	100	6 056	100	6 509	100	6 456	100
Potravin y a nealkoholické nápoje	1 419	25,2	1 387	23,2	1 410	23,3	1 487	22,8	1 463	22,7
Alkoholické nápoje, tabák	194	3,4	202	3,4	199	3,3	203	3,1	195	3,0
Odivání a obuv	435	7,7	416	7,0	407	6,7	434	6,7	392	6,1
Bytové vybavení, zařízení domácností	433	7,7	459	7,7	440	7,3	450	6,9	408	6,3
Doprava – prodej	461	8,2	568	9,5	526	8,7	593	10,6	571	8,8
Rekreace, kultura a sport	645	11,4	676	11,3	657	10,8	688	10,6	647	10,0
Stravovací a ubytovací služby	288	5,0	287	4,8	312	5,2	339	5,2	334	5,2
Ostatní zboží										
– drogistické, kosmetika	127	2,3	131	2,2	133	2,2	141	2,2	135	2,1
– osobní doplňky	61	1,1	59	1,0	58	1,0	59	0,9	45	0,7
Celkem položky přes maloobch. trh	4 062	71,9	4 185	70,1	4 140	68,4	4 394	67,5	4 190	64,9
Bydlení, voda, energie, paliva	954	16,9	1 046	17,5	1 115	18,4	1 212	18,6	1 313	20,3
Zdravotnictví	83	1,5	93	1,6	98	1,6	111	1,7	118	1,8
Doprava – osobní doprava a služby	110	1,9	107	1,8	115	1,9	119	1,8	116	1,8
Pošty a telekomunikace	119	2,1	151	2,5	210	3,5	253	3,9	258	4,0
Vzdělávání	31	0,6	31	0,5	34	0,6	36	0,6	36	0,6
Ostatní zboží a služby	285	5,1	360	6,0	344	5,7	384	5,9	425	6,6
Celkem položky mimo maloobch. trh	1 581	28,1	1 787	29,9	1 916	31,6	2 114	32,5	2 266	35,1

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/48

Vývoj tržeb v maloobchodě a pohostinství

Odvětví – OKEČ dělení podle komodit		Index	Index 2002/2001 za měsíce							
			2001/01	1–3	1–6	7	8	10	1–10	odhad 2002
maloobchod vč. prodeje m. v. a PHM (50 + 52)	a	105,8	104,2	103,1	103,1	93,1	103,8	102,0		
	b	104,5	104,2	103,5	105,4	95,4	105,6	103,0	103–104	
prodej a opravy mot. v., PHM (50)	a	106,7	100,5	99,5	99,4	86,5	104,9	98,6		
	b	107,4	103,7	102,3	103,4	90,4	107,5	101,6		
maloobchod vč. oprav sp. zboží (52)	a	105,4	105,9	104,8	104,9	96,2	103,3	103,6		
	b	103,2	104,4	104,0	106,4	97,8	104,8	103,7		
z toho potraviny	a	109,1	108,8	106,7	104,1	98,8	104,7	105,2		
	b	104,9	106,0	105,4	107,2	101,8	107,5	105,4		
maloobchod se smíšeným zbožím s převahou potravin	a	110,2	109,5	107,4	104,0	99,5	104,1	105,7		
	b	106,1	106,8	106,1	107,0	102,3	106,7	105,8		
special. prodej potravin	a	103,6	105,1	103,3	104,4	95,7	108,4	103,0		
	b	99,0	102,0	101,9	108,0	99,0	111,5	103,2		
nepotravin. zboží	a	103,0	103,6	103,3	105,7	94,3	101,8	102,4		
	b	102,2	103,2	103,0	105,9	94,8	102,5	102,3		
pohostinství a ubytování	a	103,7	105,3	102,3	100,9	86,9	94,1	99,3		
	b	101,1	102,1	99,0	97,5	84,0	91,2	96,1	96–98	

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/49

Finanční umístění členů ČAP v mld. Kč

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
<i>Finanční umístění celkem</i>	60,2	72,1	81,9	93,4	108,9	124,7	145,5	165,5
<i>Pozemky a stavby</i>	5,4	7,4	8,4	9,7	11,1	11,1	10,7	11,1
<i>Cenné papíry s pevným výnosem</i>	n.a.	n.a.	n.a.	24,0	39,2	56,4	93,4	109,0
<i>Depozita u bank</i>	37,0	38,1	27,2	29,7	36,5	38,1	16,7	20,9

Pramen: ČSÚ

lačních zásahů při budování velkokapacitních prodejen s tím, že zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, ve znění pozdějších úprav, v r. 1998 dává možnost využít existující právní a technické normy k ovlivňování územních a stavebních rozhodnutí o velkoobchodních v kompetenci územních orgánů a za účasti podnikatelské sféry i veřejnosti.

Dominantním jevem celkového vývoje maloobchodu zůstává vysoký stupeň soutěživosti podnikatelských subjektů, intenzivně orientovaný na cenovou konkurenci a prostorovou expanzi, které trvale posilují postavení největších nadnárodních obchodních společností (zpravidla obchodních řetězců). Rozvojové záměry těchto společností se potvrzují, popř. jsou i překračovány. Vývojové tendence a zkušenosti, známé ze zemí s vyspělou tržní ekonomikou, se tak vlivem nadnárodních řetězců, ale i přizpůsobováním domácích podnikatelů podmínkám koncentrace prosazují a je zcela namístě počítat s jejich dalším uplatňováním. I když český vnitřní trh již nese zvláště v sortimentní nabídce zboží (díky i široce rozvinuté mezinárodní spolupráci v této oblasti včetně importu spotřebního zboží) znaky evropského obchodu, bude i nadále zákonitě celoevropským vývojem ovlivněn, což nepochybně zesílí s přístupem na jednotný evropský vnitřní trh. Za základní limitující faktor, určující i tempo koncentračních trendů, je nutno považovat úroveň poptávky závislou na celkové výkonnosti ekonomiky, nicméně tuto výkonnost ve spotřebitelské oblasti v pozitivním smyslu současně motivující.

Liberalizované podnikání vedlo v posledním desetiletí k podstatnému rozšíření počtu provozoven, projevila se výrazná modernizace, technologické zlepšení provozů, vznik nových stylově odlišných obchodních i ubytovacích provozů. V pohostinství a hotelnictví nastoupily řetězcové, franchisingové i jinak sdružující formy podnikání, na domácím trhu se uplatnily firmy pod zahraniční kontrolou s mezinárodním charakterem podnikání. Proti stavu na konci osmdesátých let, zejména vlivem privatizace a restitucí, se v odvětví podstatně omezilo družstevní podnikání.

Novým fenoménem obchodního podnikání, který se prosazuje, je internetový obchod – e-commerce. Do ekonomiky a obchodu vstupuje v kontextu s moderními informačními a komunikačními technologiemi v několika rozměrech s tím, že v ČR se díky především nadnárodním společnostem, ale i progresivním tuzemským subjektům prezentuje hlavně jak v podobě B2B (business-to-business), tak B2C (business-to-customer /client/). Globální tržní podíly nebyly dosud podstatně (obdobně jako v tomto procesu ve světě), mimořádná je však dynamika. V určitých zbožíových segmentech (např. video a zvukové nosiče, knihy apod.) a též v určitých druzích služeb (např. v cestovním ruchu – rezervace ubytování a dopravy) zahájily již četné firmy své aktivity.

Maloobchodní trh, spotřeba domácností

Pod vlivem srpnových výsledků se přírůstek tržeb v maloobchodě (OKEČ 50 a 52) od počátku

V. Hospodářství ČR

roku (za devět měsíců) – proti výsledkům za 1. pololetí, kdy dosáhl 3,5 % – snížil na 3,0 %, v maloobchodě OKEČ 52 na 3,7 %. Celoroční přírůstek v maloobchodě (OKEČ 50 a 52) lze ocenit mezi 3–4 %.

Jedním ze znaků růstu životní úrovně jsou spotřební výdaje domácností. Je příznačné, že měsíční výdaje na jednoho člena průměrné domácnosti (podle SRÚ) soustavně rostou. Současně je určitým paradoxem z hlediska pozice maloobchodu, že jeho podíl na spotřebě v domácnostech se relativně snižuje vzhledem k rychlejšímu růstu ostatních spotřebních výdajů, zejména za bydlení, energie, otop, vodu atd. Potvrzuje to aproximativní propočty za léta 1998–2002, kdy podíl maloobchodu na spotřebních výdajích domácností poklesl o cca 7 p. b.

Ing. Ladislav Šípek, CSc., Mag consulting (www.magconsulting.cz)

Přímé zahraniční investice

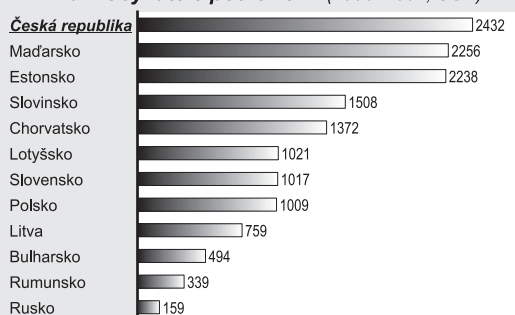
Rok 2002 lze považovat z hlediska přílivu přímých zahraničních investic za úspěšný. Jen za první pololetí přišly podle údajů České národní banky do ČR investice za 5,38 mld. amerických dolarů (USD), a je tak jisté, že celoroční objem významně překročí úroveň roku 2001.

Za rok 2001 zaznamenala Česká republika přímé zahraniční investice za 4,9 mld. USD, letos odhaduje agentura na podporu zahraničních investic CzechInvest více než 6 mld. USD. Dřívější předpovědi byly ještě optimističtější, neboť se uvažovalo také s příjmy za prodej 51% balíku akcií Českého Telecomu a rovněž za prodej Unipetrolu; privatizace však byla odložena. Ve statistice přímých zahraničních investic se ale objevil prodej Transgasu a odkup akcií České spořitelny rakouskou Erste Bank (viz kapitola Privatizace). Navzdory pokračující celosvětové recesi si ČR udržela v prvním pololetí roku 2002 vysoký příliv investic především do zpracovatelského průmyslu. V porovnání s pololetím předcházejícího roku, kdy přišlo do českého zpracovatelského průmyslu 507 mil. USD, to za stejné období roku 2002 bylo 517 mil. USD.

V posledních letech obsadila Česká republika první příčku v přílivu přímých zahraničních investic v přepočtu na jednoho obyvatele v rámci regionu střední a východní Evropy. Zatímco například na jednoho občana ČR připadlo v roce 2001 více než 2430 USD, v Maďarsku to bylo necelých 2260 a v Polsku dokonce jen něco přes tisíc USD (viz graf). V období od roku 1993 do pololetí 2002 přišlo do ČR v podobě přímých zahraničních investic 32,14 mld. USD. Ekonomové se shodují, že další rekordy nebudou. Někteří dokonce varují, že výroby náročné na pracovní sílu se budou přesouvat do levnějších teritorií. V létě oznámený odchod společnosti Flextronics z Brna může s tímto trendem souviset, i když pravděpodobnějším důvodem je, že za současné recese prostě klesá poptávka po výrob-

Graf č. V/16

Kumulativní příliv přímých zahraničních investic na 1 obyvatele podle zemí (1993–2001, USD)

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/50

Příviv zahraničních investic v letech 1993 – 2001 podle odvětví bez zpracovatelského průmyslu												
	1993	1994	1995	1996	1997	1998*	1999*	2000*	2001 ¹⁾			
Zemědělství, lesnictví a rybolov	2	1	8	0	7	8	6	8	22			
Dobývání nerostů	14	21	23	7	0	17	249	77	26			
Elektřina, plyn, voda	24	87	40	160	375	237	333	206	260			
Stavebnictví	65	108	68	121	38	48	15	100	25			
Obchod a opravy, pohostinství a ubytování	40	35	147	283	124	835	1 469	549	623			
Doprava a telekomunikace	3	10	1 350	184	1	351	197	255	844			
Peněžnictví a pojišťovnictví	141	139	69	33	298	557	1 505	934	1 352			
Nemovitosti a služby pro podniky	0	0	0	0	42	340	421	749	315			
Školství	0	0	0	0	0	0	0	1	0			
Zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti	0	0	0	0	7	21	4	17	0			
Ostatní služby	0	0	0	0	0	20	117	40	17			
Celkem	289	401	1 705	788	892	2 434	4 316	2 936	3 483			

Pozn.: * do roku 1997 zahrnují údaje pouze přímé zahraniční investice do základního jmění, od roku 1998 jsou součástí i reinvestované zisky a ostatní kapitál
1) předběžná data

Pramen: ČNB

cích, které Flextronics dodává. Tento největší světový výrobce elektronických zařízení na zakázku se sídlem v Singapuru se proto rozhodl konsolidovat výrobní aktivity v Evropě. V Brně však ponechal své vývojové středisko.

Ve prospěch ČR naopak může do budoucna působit fakt, že ČR se brzy připojí k Evropské unii. Jistým dobrým signálem pro investory byl také podzimní summit NATO v Praze, který předvedl naši zemi jako standardní vyspělou ekonomiku, kde není zapotřebí bát se politických ani jiných rizik.

Nejvýznamnější investicí roku 2002 na zelené louce bylo bezpochyby zahájení výstavby nové automobilky v průmyslové zóně Kolín–Ovčáry. Společnost TP-CA (společný podnik japonské Toyoty a francouzské PSA Peugeot Citroën) zde začne v roce 2005 vyrábět malá auta v počtu 300 tisíc ročně. Investice, kterou společnosti Toyota a PSA oficiálně oznámily už koncem roku 2001, má dosáhnout v první fázi 750 mil. USD, celkově ale více než 1,3 mld. USD. Společnost přislíbila vytvořit nejméně dva tisíce nových pracovních míst. Struktura investic se v průběhu let významně nemění, na prvním místě jsou německé firmy. Za první pololetí roku 2002 zaznamenala Česká národní banka německé přímé zaha-

V. Hospodářství ČR

niční investice do ČR za více než 4 mld. USD. Daleko za Německem zůstalo Rakousko (588 mil. USD), Japonsko (87 mil. USD) a USA (31 mil. USD).

Pokud jde o odvětvovou strukturu přímých zahraničních investic, 3,6 mld. USD směřovalo do dopravy a telekomunikací, 689 mil. USD do peněžnictví a pojišťovnictví, 517 mil. USD do zpracovatelského průmyslu (z toho 130 mil. do výroby motorových vozidel), 221 mil. do nemovitostí a služeb pro podniky a 113 mil. USD do stavebnictví.

Systém investičních pobídek, který přivedl do října 2002 do České republiky už 125 společností (několik z nich představovaly české subjekty), představuje příliv investic v objemu zhruba 186 mld. korun a vznik asi 40 tisíc pracovních míst. Zahraniční firmy v řadě anket přiznávají, že i když pro ně investiční pobídky nehrají rozhodující roli při výběru lokality, přihlížejí k nim a považují je víceméně za samozřejmost. Nejvíce pobídkových projektů je z Německa, následuje Japonsko a Nizozemsko.

Investiční pobídky jsou orientovány tak, aby projekty směřovaly více do oblastí, které jsou určitým způsobem postiženy, především vysokou nezaměstnaností. Právě v takových lokalitách mohou investoři získat vyšší podporu na vytváření pracovních míst a requalifikaci zaměstnanců.

V červnu 2002 byl systém pobídek, který se zatím zaměřo-

Tab. č. V/51

Jednotkové pracovní náklady (meziroční změny v %)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Nominální	13,8	15,0	6,5	10,5	4,7	1,0	5,0
Reálné ¹⁾	3,2	5,9	-0,6	0,2	1,9	0,1	2,1

Pozn.: 1) deflováno deflátorem HDP

Pramen: WIIW – WIFO, 2002vvv

Tab. č. V/52

Přiliv zahraničních investic v letech 1993 – 2001 podle zemí

	1993	1994	1995	1996	1997	1998*	1999*	2000*	2001* ¹⁾
Belgie	32	33	25	57	56	47	1 378	53	48
Dánsko	2	5	12	11	3	25	43	103	232
Francie	34	77	168	20	102	142	232	232	1 370
Německo	82	418	567	249	391	958	1 300	1 322	1 375
Velká Británie	0	38	53	84	196	347	104	158	64
Itálie	12	12	1	90	-36	27	47	36	-1
Nizozemí	30	6	736	259	134	838	1 131	1 036	817
Rakousko	55	80	87	208	95	415	833	738	295
Švédsko	12	19	22	56	89	-70	127	148	21
Švýcarsko	14	39	679	55	47	112	354	228	138
Kanada	20	0	0	0	0	-5	11	155	21
USA	255	39	101	253	99	535	581	303	240
Japonsko	0	5	0	39	11	23	5	46	19
Ostatní	106	98	111	47	113	324	179	428	276

Pozn.: *do roku 1997 zahrnují údaje pouze přímé zahraniční investice do základního jmění, od roku 1998 jsou součástí i reinvestované zisky a ostatní kapitál
1) předběžná data

Pramen: ČNB

V. Hospodářství ČR

Tab. č. V/53

Příliv zahraničních investic v letech 1993 – 2001 ve zpracovatelském průmyslu	1993	1994	1995	1996	1997	1998*	1999*	2000*	2001 ¹⁾
	229	71	122	73	94	127	359	176	90
Výroba potravin, nápojů, zpracování tabáku	1	1	2	23	15	99	46	68	90
Textil, oděvy, výroba koženého zboží	0	0	0	81	102	85	208	51	141
Dřevařský a korkařský průmysl, výroba papíru, vydavatelství a tisk	19	44	90	334	51	59	394	298	182
Rafinérské zpracování ropy, chemické a pryžové výrobky	49	60	177	61	17	175	315	115	135
Ostatní nekovové minerální výrobky	0	0	0	0	79	318	185	250	81
Kovy, kovové výrobky	67	292	466	68	16	336	452	1 052	691
Stroje, přístroje a zařízení (elektrické, zdravotnické, kancelářské, dopravní)	0	0	0	0	34	85	49	39	24
Zpracování druhotných surovin a ostatní výroba	365	468	857	640	408	1 284	2 008	2 050	1 433
Celkem									

Pozn.: * do roku 1997 zahrnují údaje pouze přímé zahraniční investice do základního jmění, od roku 1998 jsou součástí i reinvestované zisky a ostatní kapitál
1) předběžná data

Pramen: ČNB

val jen na zpracovatelský průmysl, rozšířen o oblasti, na jejichž rozvoji má ČR velký zájem. Vláda schválila dva nové programy, a to Program na podporu strategických služeb a Program na podporu vzniku a rozšíření technologických center. Výhody tak nově mohou získat centra zákaznické podpory, centra sdílených služeb, expertní a řešitelská centra, hi-tech opravárenská centra a podobně. Pobídky na základě pilotních projektů už získala v roce 2001 společnost IBM a Accenture. Budování průmyslových zón pro potenciální investory je vedle systému investičních pobídek další lákadlo pro investory. Za dobu existence Programu na podporu rozvoje průmyslových zón (od roku 1998) do října roku 2002 vzniklo v ČR 62 takových zón. To představuje 2150 hektarů ploch vhodných pro stavbu výrobních podniků (letos 456,6 ha). Ze státního rozpočtu bylo na tento účel vydáno 2,4 mld. korun (1,2 letos).

Zahraniční firmy:

- se podílejí 65–70 % na celkových exportech zpracovatelského průmyslu,
- přímo zaměstnávají 300 tisíc pracovníků (podniky v zahraničním vlastnictví s více než 100 pracovníky zaměstnávají více než 25 % celkové české zaměstnané pracovní síly zpracovatelského průmyslu v podnicích podobné velikosti),
- společně vytvoří dalších asi 22 500 nových pracovních míst v průběhu příštích dvanácti měsíců,
- zapojí zhruba 10 tisíc českých dodavatelů v oblasti zpracovatelského průmyslu a služeb, zajistí minimálně 600 tisíc pracovních míst v místních dodavatelských společnostech, což je asi 10 % celkové zaměstnané pracovní síly v České republice.

(odhad CzechInvestu, červenec 2002)

Deset let podpory investic

Objem přímých zahraničních investic se kvantitativně zlomil až po roce 1998. Roli do té

V. Hospodářství ČR

doby sehrál přístup vlády, která zahraničním firmám příliš nefandila. S tím souvisel i postoj k zahraničním investorům coby kupcům významných podílů v privatizovaných firmách: cizincům se příliš neprodávalo. Pravdou ale také je, že celosvětově byly investice na podstatně nižší úrovni než v dalších letech.

Podle generálního ředitele agentury CzechInvest Martina Jahna má odhadovaný objem tržeb investorů „na zelené louce“ v roce 2005 dosáhnout zhruba 235 miliard Kč, což odpovídá zhruba 8,2 % HDP České republiky. Podíl těchto společností na celkovém exportu České republiky v roce 2005 se odhaduje na zhruba 11,4 %.

Libuše Bautzová, týdeník Ekonom

Hospodářská politika

Privatizace plná nezdarů

Start v novém roce 2002 byl vynikající. Šlo jen o to, dotáhnout do konce vládní rozhodnutí o novém vlastníkově plynárenství (německá RWE Gas) a holdingu Unipetrol (český Agrofert s deklarovanou podporou americké firmy Conoco). O těchto vítězích dvou výběrových řízení totiž vláda rozhodla těsně před Vánoci roku 2001. Bylo třeba vyčkat výroku Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže, uzavřít příslušné smlouvy a převzít peníze. Fond národního majetku měl svoji pokladnu obohatit o 136 miliard korun od RWE a 11,7 miliardy korun od Agroferty. Na tyto miliardy čekaly především mimorozpočtové fondy dopravy a bydlení.

Podle předpokladů se však situace vyvinula pouze v českém plynárenství. Již koncem ledna byla podepsána kupní smlouva mezi FNM a RWE. Akciová společnost Transgas a osm regionálních distribučních společností se dočkalo nového vlastníka v měsíci květnu, kdy RWE zaplatila 4,1 miliardy EUR, tj. asi 125 miliard korun. Na snížení privatizačního výnosu se podepsal rostoucí kurs české koruny.

Antimonopolní úřad s převzetím souhlasil, RWE zase přijal několik omezení, které úřad stanovil. Např. neblokovat v orgánech a.s. Moravské naftové doly rozhodnutí o záměrech, které budou mít konkurenční charakter vůči RWE, nenabývat po dobu pěti let podíly v elektroenergetických a teplárenských distribučních společnostech. Nový majitel českého plynárenství nesmí změnit hlavní předmět podnikání ovládaných společností a převádět podstatnou část majetku firem na třetí subjekty.

RWE Gas začala ihned aktivně v podnicích působit, postupně jmenovala své lidi do orgánů společností, zřídila samostatný útvar pro sloučení firemních systémů a firemní kultury. V té době jen pesimisté konstatovali, že je to pro rok 2002 jediný větší privatizační výnos, optimisté věřili v další stovky miliard, a to za prodej státního podílu v elektroenergetice a v Českém Telecomu. V euforii se hovořilo i o budoucí privatizaci dolů, Škody Praha, Českých aerolinií, dokonce i České pošty.

Privatizace české elektroenergetiky se však, jak již napovíděly výsledky podzimního tendru v roce 2001, nezdařila. Nikdo ze zájemců nebyl ochoten dát požadovaných 200 miliard korun při splnění tvrdých vládních podmínek (zachovat těžbu uhlí, nesnižovat výrobu elektřiny, a to pod tvrdými finančními sankcemi). Vláda dala dvěma vybraným zájemcům (Electricité de France a italský Enel) možnost změnit nabídku ještě do 7. ledna, když se tak nestalo, tendr zrušila. Tehdejší ministr průmyslu a obchodu Miroslav Grégr byl podezírán z toho, že navrhne přímý prodej strategickému investorovi, což by zřejmě byla francouzská EdF. Zvítězily však jiné názory a privatizace byla odložena nejdříve do doby po volbách, nová vláda pak termín odsunula až na příští rok. A to za předpokladu, že bude dopracována a schválena aktualizace energetické politiky státu.

V. Hospodářství ČR

Místo privatizace vláda zahájila tzv. restrukturalizaci energetiky, která spočívá ve vlastnickém propojení elektrárenské společnosti ČEZ s distribučními společnostmi. Evropským liberalizačním předpisům vláda v této souvislosti vyhoví odkoupením České přenosové, dceřiné společnosti ČEZ, takže výroba, která nepodléhá žádné státní regulaci, bude vlastnický oddělena od přenosu elektřiny, jehož cena je určována Energetickým regulačním úřadem.

Ani tento model však nebyl přijat bez problémů. Nejdříve vzdoroval FNM, kterému se nelíbilo, že odhadní cenu distributorů a ČEPS stanovil jediný soudní znalec. Konkrétně oponenti namítali, že za ČEPS dostane ČEZ příliš mnoho, zatímco za distributory zaplatí příliš málo. Došlo dokonce k odvolání předsedkyně FNM Zdeňky Němcové a až do října nebylo její křeslo obsazeno.

Poté FNM záměr schválil, cenu za podíl v ČEPS však ještě nechal znovu posoudit. V závěru roku se již očekával pouze výrok Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže. Suma sumárum však nezdařená privatizace a všechny následné transakce stály státního vlastníka dost peněz (poradci, znalci), zatímco do pokladny FNM nepříbyla ani koruna.

Chemie – Fúzi schválil ÚOHS až počátkem září, mezitím se však v chemickém průmyslu odehrály různé nepříznivé změny, od zhoršených hospodářských výsledků přes rozpory ve stanovení předávacích cen výrobků mezi Českou rafinérskou a Chemopetroleum až po povodně a ekologické problémy ve Spolaně. Pozdní rozhodnutí ÚOHS bylo vyvoláno i tím, že řadu měsíců úřad požadoval od nabyvatele Unipetrolu, šéfa Agrofertu Andreje Babiše, některé potřebné podklady. Babiš ovšem tvrdí, že průběh řízení nezdržoval. Buď jak buď, Agrofert 30. září definitivně oznámil, že kvůli změně vnějších okolností, které mají vliv na možnost plnění podmínek privatizace, státní podíl v Unipetrolu za deklarovanou cenu nekoupí, a vyzval FNM k jednání o snížení kupní ceny. Také chtěl změnit strategického partnera, měla to být polská PKN Orlen. V polovině října proto vláda prosincové rozhodnutí předchozího kabinetu o prodeji 63 procent petrochemické skupiny Unipetrol do rukou Agrofert Holdingu zrušila. Obě strany vůči sobě nebudou podle tohoto rozhodnutí vznášet jakékoliv požadavky.

V polovině listopadu ministerstvo průmyslu a obchodu a ministerstvo financí předložilo vládě scénář dalšího privatizačního postupu. Vláda rozhodla o pověření FNM vypsát výběrové řízení na hledání privatizačního poradce. V průběhu roku se diskutovalo o tom, zda Unipetrol prodávat i nyní vcelku nebo po částech, případně v nějaké kombinaci. Zvítězil první názor, kupec však nebude zřejmě omezován dlouhodobými podmínkami z prvního tendru, takže bude moci sám prodat ty podniky holdingu, o které nebude mít zájem. Výběrové řízení však nebude ukončeno dříve než za rok. Když už se privatizace nepovedla, není třeba spěchat. O podmínkách a způsobu privatizace vláda rozhodne v lednu.

Český Telecom – Měla to být další velmi významná privatizační kauza s výnosem zhruba 55 miliard korun. Za prodej 51,1 procenta akcií Českého Telecomu bychom měli dostat 1,82 miliardy EUR od konsorcia Deutsche Bank a TDC. Akcie Telecomu má získat společnost C-Tel, která je stoprocentní dceřinou společností Deutsche Bank s podporou TDC. C-Tel též jedná o odkupu 33,5 procenta akcií, které ovládají firmy KPN a Swisscom sdružené v konsorciu Telsource. Původně měla být smlouva s novým vlastníkem podepsána do konce října. Budoucí nabyvatel však požádal o snížení ceny o deset procent. Dalším velkým problémem se ukázalo vypořádání dalších smluv, které má jednak FNM s konsorciem TelSource, jednak Telecom s minoritním vlastníkem své dceřiné firmy Eurotel, americkou Atlantic West. Jde o podmínky, které stát v minulosti schválil v různých smlouvách a které jsou dnes v rozporu s tím, jak by chtěl v privatizaci postupovat. Smlouva s novým vlastníkem měla být podle vládního rozhodnutí podepsána do konce listopadu. Nestalo se tak, na doporučení privatizačního poradce, firmy JP. Morgan, vláda tendr zrušila. Důvodem byl fakt, že nedošlo k dohodě mezi Deutsche Bank a minoritním akcionářem Telecomu, společností TelSource.

Hutnictví – Do privatizačního balíku v roce 2002 lze zařadit také ostravské hutě, i když o výnosu pro

V. Hospodářství ČR

státní rozpočet se nedá ve skutečnosti hovořit. Přesto si státní úředníci zaslouží spíše chválu než hanu, protože peníze, které stát již dříve na záchranu hutí vynaložil, nebyly vydány nadarmo, dokonce se zčásti vrátí. Privatizace byla komplikovaná projednáváním kapitoly hospodářská soutěž s Evropskou komisí. Ta stále nesouhlasila s tím, že stát hutím pomohl, a podnikatelský plán jí nepřipadal dostatečně reálný. I tento tlak však přispěl k tomu, že se uskutečnil prodej společnosti Vítkovice Steel, vydělené z komplexu hutnicko-strojírenských Vítkovic. Poté, co v ní řídil hospodaření a financoval provozní náklady Osinek, dceřiná společnost FNM, ji také v květnu odkoupil za 3,3 miliardy korun. Vítkovice tak získaly potřebné prostředky na dokončení procesu soudního vyrovnání s věřiteli, které proběhlo v červnu t. r.

Pokud jde o Novou huť, její situace byla velmi obtížná, úvěr, který dostala od státu, byl označen za nepovolenou státní podporu a dluhy narůstaly. Vláda nejprve dala exkluzivitu k vyjednávání LNM Holdings z Nizozemí, poté přistoupila na jejich podmínky k odkoupení státního podílu. V červnu byla podepsána kupní smlouva, za 67,25 procenta akcií Nové huti má FNM získat 9 miliónů dolarů, ovšem až po splnění vyjmenovaných podmínek. Ty nebyly ještě v listopadu všechny splněny.

LNM Holdings ještě dostalo možnost podat nabídku na odkoupení společnosti Vítkovice Steel. V červnu dostalo půlroční exkluzivitu na předložení nabídek. V říjnu LNM nabídlo téměř 700 miliónů korun v hotovosti, dále garance za zhruba 2,3 miliardy korun, z toho za 1,8 miliardy korun garance za doplacení úvěru z České konsolidační agentury. Na investice chce během sedmi let vynaložit další částky do výše miliardy korun a 500 miliónů korun chce vydat na splacení závazku, který vznikl po oddělení hutní firmy od mateřských Vítkovic. Čtyři miliardy korun by plynuly přímo do podniku. Protože stát, zastupovaný Osinkem, zaplatil za Vítkovice Steel mateřské firmě Vítkovice a.s. přes 3,3 miliardy korun, nechce na této transakci tržít. Meziřesortní ministerská komise prodej nizozemské firmě nedoporučila.

Další prodeje podílů nelze nazvat čistou privatizací. Šlo o to uvést tyto firmy do provozuschopného stavu a zachránit je před krachem. Pokračuje tak státní revitalizační program z minulých let – letos jsou to programy Exit a Rozvaha. Ten první spočívá v prodeji státních pohledávek a majetkových účastí, ten druhý představuje restrukturalizaci pod patronací státu a následný prodej.

Pro Zetor vybrala ve výběrovém řízení Česká konsolidační agentura (ČKA) slovenskou firmu HTC Holding, která zde začala působit v dubnu 2002. Pokud jde o Tatra Kopřivnice, koncem ledna ji od ČKA převzala americká společnost SDC, jejímž strategickým akcionářem je společnost Terex. Zaplatila za státní podíl 32 milióny dolarů. Celý rok se čekalo na rozhodnutí o prodeji Škoda Holdingu. Česká konsolidační agentura v listopadu doporučila vládě, aby prodala svůj akciový podíl společnosti Appian Group. Ta v ČR působí již několik let jako vlastník Mostecké uhelné společnosti a má zájem o další rozšíření působnosti v hnědouhelném hornictví. Celorepublikový Odborový svaz KOVO požádal v této souvislosti premiéra Špidlu, aby vláda urychlila prodej zkrachovalé Škody a.s., která drží zbylé 52 procenta akcií Škody Holding.

Neúspěšné privatizace roku 2002 nutí vládu, aby hledala pro naplnění rozpočtu Státního fondu dopravní infrastruktury a Státního fondu bydlení nové finanční prostředky.

Milena Geussová, týdeník Ekonom

Hodnocení firem ČR a SR (platební morálka, platební rizika zemí)

Hodnocení celkové situace českých firem pomocí průměrného ratingu D&B (Dun & Bradstreet) za listopad 2002 se opět nepatrně zlepšilo z 2,626 na 2,624, a rostlo tak nepřetržitě od začátku sledování

V. Hospodářství ČR

v květnu. K větší změně došlo na Slovensku, kde byla naměřena dosud nejlepší hodnota. Průměrný rating se poprvé dostal pod hranici 2,8 bodu, konkrétně na 2,799, což je o 0,6 % lepší údaj než v předchozím měsíci a o 1,9 % lepší proti začátku měření v červenci tohoto roku.

Tendence k polarizaci subjektů s nejlepším ratingem (1) a ohrožených firem s ratingem (4) v ČR trvá. Zvýšil se jejich absolutní počet i váha ve sledovaném souboru dat. Jedničkou bylo hodnoceno 434 firem (říjen 422) a jejich podíl činil 8,9 %, čtyřku dostaly 353 firmy (říjen 345) s podílem 7,2 %. Na Slovensku naopak panuje stav, kdy stále více firem je zařazováno do skupin blízkých průměru – tedy 2 a 3. Nejvíce zde vzrostl počet firem hodnocených (2). U firem této skupiny je situace dobrá s nízkým rizikem a doporučením neměnit obchodní podmínky.

Z dlouhodobých sledování D&B v celosvětovém měřítku vyplývá poznatek, že 74 % firem má dvanáct měsíců před skutečným bankrotem faktor míry rizika 4 a pravděpodobnost bankrotu je u této skupiny stopadesátkrát větší než u firem s ratingem 1.

Index platební morálky českých firem D&B Paydex, který vyjadřuje zpoždění plateb proti dohodnutým podmínkám, se skokově dostal do sezónního předvánočního zlepšení na úroveň 65 (zpoždění přes 19 dnů). Spolu s poklesem platební morálky v létě to ukazuje na snahu reagovat na sezónní příležitosti co možná nejdříve. K uvolnění platební disciplíny obvykle dochází kromě letního období ještě v únoru a březnu.

V hodnocení zemí podle rizikovosti zahraničních platebních operací (CRI; Country Risk Indicator) dostává ČR poprvé v roce 2002 určité varování v podobě náznaku možného zhoršení. Rating 3b–, lehké (slight) riziko se zatím nemění, ale minusové znaménko ukazuje na hrozbu zhoršení podmínek. Hlavními příčinami těchto obav jsou schválení rekordního schodkového rozpočtu na příští rok a nejistota ohledně správnosti odhadu povodňových škod z léta 2002. ČR je tak jedinou kandidátskou zemí EU, které hrozí snížení hodnocení CRI.

Slovensku zůstává rating 4a+ s výhledem zlepšení v důsledku přijetí nové legislativy, která by měla usnadnit zabezpečení věřitelů. Stejná situace je u Ruska (6c+), Německa (1d) a Rakouska (1c). Mezi kandidáty EU si polepšily všechny pobaltské státy Litva (3d proti předchozímu 4a+), Lotyšsko (4a+ vs. 4b+) i Estonsko (3b+ vs. 3b). U Malty (2b), Kypru (2d), Maďarska (2d), Slovinska (2d) a Polska (3b) zůstaly hodnoty CRI nezměněné.

Rating D&B sestává ze dvou částí: finanční síla a situace podniku. Část týkající se situace podniku je vypočítávána metodikou D&B na základě hospodářských výsledků, hodnocení trendů a odhadu budoucího vývoje. Výstupem je stupnice od 1 do 4, kde 1 znamená minimální riziko s možností prodloužení splatnosti faktur, 2 nízké riziko, 3 vyšší než průměrné riziko, 4 vysoký stupeň rizika s reálnou možností bankrotu firmy. Při hodnocení se vychází z ratingů přidělených za posledního půl roku a jeho předmětem je zhruba 5000 českých a 1000 slovenských firem.

Paydex představuje platební hodnocení (skóre) kalkulované z podkladů dodavatelů dat v rámci projektu Platební zkušenosti, který v ČR probíhá již od roku 1997. Ve stupnici 0–100 je hodnoceno zpoždění plateb. Systém obsahoval ke konci září Paydex na 70 000 subjektů.

Ukazatel rizikovosti země (Country Risk Indicator, CRI) měří ve stupnici od 1 do 7 nebezpečí plynoucí z mezinárodního platebního styku, což zahrnuje platby za dovážené zboží, splátky zahraničního dluhu a problémy s převodem investovaného kapitálu. 1 = nejnižší riziko (lowest), 2 = nízké (low), 3 = lehké (slight), 4 = mírné (moderate), 5 = vysoké riziko (high), 6 = velmi vysoké riziko (very high), 7 = nejvyšší riziko (highest). Stupeň 1 až 6 se dále dělí na čtyři podstupně označené písmeny a, b, c, d – „a“ je nejlepší, „d“ je nejhorší. Znaménka (+/-) označují zlepšování nebo zhoršování.

Pramen: Tisková zpráva D&B, prosinec 2002